

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra agroekologie a rostlinné produkce

**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

Krajina významné historické události

Diplomová práce

**Bc. Ivana Krausová
Rozvoj venkovského prostoru**

Jan Hendrych, ASLA

© 2022 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Krajina významné historické události" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu Janu Hendrychovi, ASLA, za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při zpracování této diplomové práce. Děkuji své babičce, Mgr Aleně Krausové za poskytnutí zdrojových materiálů o kpt. Karlovi Pavlíkovi, členovi naší rodiny. Také děkuji své rodině a přátelům za podporu v průběhu celého studia.

Krajina významné historické události

Souhrn

Význam historických událostí a osobností je v současnosti silící téma více než dříve. Aktuální události žádají hrdiny, kvalitní osobnosti, které obstojí i v dlouhodobém horizontu a budou mít zásluhy na pozitivním vývoji společnosti. Kulturní historická krajina představuje skutečný kapitál národa. Historická osobnost kpt. Karla Pavlíka zásadně ovlivnila historii krajiny a významně posílila národní identitu a hrdost. Události s ní spojené, které se odehrály za II. světové války, ovlivnily krajinu Kostelce nad Černými lesy, Frýdku-Místku a Prahy. Prestiž krajiny s hrdiny a významnými osobnostmi a událostmi stoupá, a to zejména v těžkých časech, kdy jsou památná místa připomínkou a oceněním statečnosti a hodnot, jako příklad pro mladší generace, které si svůj charakter teprve tvoří. Přenesení minulosti do současnosti pomáhá vetkat historii do geografické struktury každodenního života a budování kolektivní paměti národa. Prestižní ocenění kpt. Karla Pavlíka má vliv na budoucí generace. Vyznamenání, která byla převzata „in memoriam“ potomky Karla Pavlíka i pomníky, které již stojí, pokud se bude o ně pečovat a nebudou zničeny, budou tu i pro generace následující a ovlivní jejich názory. Místa vybrána pro tuto práci byla událostmi a osobnostmi kpt. Karla Pavlíka proslavena a mohou být kulturně a historicky zajímavá, zájmově a spolky vyhledávaná. Místa historických osobností a událostí prospívají turismu, lukrativnosti a rozvoji regionu, hrdosti a důstojnosti místní společnosti. Jak vyplývá z dotazníkového šetření, pro 90 % respondentů má historická osobnost významný vliv na prestiž krajiny. Za nejvýznamnější přínos považují úlohu naučnou a poselství. V budoucnosti by měl být kladen důraz na péči o drobné památky a připomínání jejich významu a událostí dalším generacím, než zmizí i pamětníci a zůstanou jen holá fakta. Dohromady se paměť a místo spojují a vytvářejí většinu kontextu moderní identity v čase a prostoru.

Klíčová slova: kulturní a historická krajina, kolektivní paměť, drobné památky, kpt. Karel Pavlík

Landscape of a significant historical event

Summary

The importance of historical events and personalities is a growing theme now more than ever. Current events call for heroes, quality personalities who will stand up in the long run and have merit in the positive development of society. The cultural historical landscape represents the real capital of the nation. The historical personality of Capt. Karel Pavlík has profoundly influenced the history of the country and significantly strengthened national identity and pride. The events connected with him, which took place during World War II, influenced the landscape of Kostelec nad Černými lesy, Frýdek-Místek and Prague. The prestige of landscapes with heroes and important personalities and events is growing, especially in difficult times, when memorial sites are a reminder and appreciation of bravery and values, as an example for younger generations who are still developing their character. Bringing the past into the present helps to weave history into the geographical fabric of everyday life and build the collective memory of a nation. The prestigious award of the Cpt. Karel Pavlík has an impact on future generations. The awards that have been received "in memoriam" by Karel Pavlík's descendants and the monuments that are already standing, if they are cared for and not destroyed, will be there for generations to come and will influence their views. The sites chosen for this work were the events and personality of Cpt. Karel Pavlík are famous and can be culturally and historically interesting, sought after by interests and associations. Sites of historical personalities and events benefit tourism, the attractiveness and development of the region, and the pride and dignity of the local community. As the questionnaire survey shows, for 90% of respondents, historical personalities have a significant impact on the prestige of the landscape. They consider the most important contribution to be the educational role and the message. In the future, emphasis should be placed on taking care of small monuments and reminding the next generation of their significance and events, before even memorials disappear and only bare facts remain. Together, memory and place combine to form much of the context of modern identity in time and space.

Keywords: cultural and historical landscape, collective memory, small monuments, Capt. Karel Pavlík

Obsah

1 Úvod	7
2 Vědecká hypotéza a cíle práce	8
3 Literární rešerše	9
3.1 Krajina	9
3.1.1 Krajinný ráz.....	9
3.1.2 Kultura a kulturní krajina	10
3.1.3 Historická krajina	13
3.1.4 Historická krajina Česka a dnešek	14
3.2 Význam historických událostí a vzpomínkových objektů	16
3.2.1 Místa historických událostí a významných osobností.....	17
3.2.2 Historické události a významné osobnosti očima občanů ČR	17
3.3 Památné místo	18
3.3.1 Společenský význam památných míst - Kolektivní paměť.....	19
3.3.2 Drobné památníky a pomníky	19
3.3.3 Památníky a jejich funkce v městském veřejném prostoru.....	22
3.3.4 Význam tvorby památných míst	23
3.3.5 Národní (kulturní) identita a národní hrdost	23
3.4 Podpora a ochrana památných míst	24
4 Metodika	27
4.1 Kapitán Karel Pavlík	27
4.1.1 Vyznamenání významné historické osobnosti kpt. Karla Pavlíka	30
4.1.2 Vzpomínání na rodinu Pavlíkovu	32
4.1.3 Kostelec nad Černými lesy	34
4.1.4 Frýdek-Místek	41
4.1.5 Hlavní město Praha	49
4.1.6 Dotazníkové šetření.....	54
5 Výsledky	56
5.1 Dotazníkové šetření – drobné památky	56
5.2 Plakát „Krajina významné historické události – kpt. Karel Pavlík“	58
6 Diskuze	59
7 Závěr	63
8 Literatura	64
9 Seznam tabulek, obrázků a grafů	69
10 Samostatné přílohy	I

1 Úvod

„Je to konec konců rodný kraj, jímž a skrze nějž učíme se milovati celou vlast... ..a v něm nejdůležitější jsou lidé, kteří svůj rodný kraj přetvářejí, obohacují a odevzdávají dalším generacím! ...a pak to vše ostatní, dobré, špatné, trvalé i pomíjivé....“ Josef Pekař (historik).

V postmoderní společnosti je možné si všimnout, že důvěra a víra v budoucnost se vytrácí a téměř nikdo již ani nevěří v zářné zítřky pokroku a revoluce. Chybí idoly - hrdinové, kteří by obstáli v dlouhodobém horizontu a současně představovali kvalitu a přinesli zásluhy na pozitivním vývoji společnosti. Schází jí historický projekt, který by jedince nadchnul a mobilizoval (Lipovetsky 1998).

Člověk se díky svému vývoji změnil a z dobyvatele přírody se stává správcem planety. Současně je však „dobrým“ parazitem, který se snaží neohrožovat přežití svého hostitele. To znamená, že člověk musí bojovat se svým destruktivním potenciálem a snažit se o správné chování, šetrné k přírodě i sobě navzájem. To se bohužel společnosti 20. a 21. století nedaří a dle Martina Reese bylo právě 20. století přelomové. V jeho průběhu způsobil sám člověk nejničivější katastrofy a to ve jménu prosperity a pokroku. Tím byl nabourán mýtus o mírutvorném potenciálu stoupající životní úrovně (Duffková 2008). Nositel Nobelovy ceny za literaturu, Hermann Hesse uvádí: *„Optimista prohlašuje, že žijeme v nejlepším možném světě. Pesimista se obává, že je to pravda.“*

Úlohou této práce je připomenout a více dostat do povědomí význam kulturních a historických objektů v krajině, především pak drobných památek. Metodická část je zaměřena konkrétně na významnou historickou osobnost kpt. Karla Pavlíka a na tři významná místa spojená s jeho životem, Kostelec nad Černými lesy, Frýdek-Místek a Prahu. Součástí práce jsou i texty a fotografie, které jsou významnou a nedílnou součástí formy vzpomínání a uchování minulosti do současnosti.

2 Vědecká hypotéza a cíle práce

Krajina se mění nejen působením přírodních a antropogenních vlivů, ale i díky událostem, které se v ní odehrály. Připomínat si významné osobnosti a děje, které zásadně ovlivnily historii krajiny, by mělo být naším posláním. Díky nim pak může být zachována a posílena národní identita a naše národní hrdost.

Vědecká hypotéza

- 1) Historická osobnost má významný vliv na prestiž krajiny.
- 2) Památné místo ovlivňuje krajinu, zástavbu i společnost.
- 3) Připomínání významných osob, událostí a míst má pozitivní vliv na současné i budoucí generace.

Cíle práce

- Představení krajiny, ve které se udála významná historická událost spojená s osobností kpt. Karla Pavlíka, její reflexe a připomínání.
- Formou literární rešerše odborných, soukromých a archivních materiálů budou přiblíženy klíčové pojmy a události.
- Pomocí rozboru a analýzy textů bude vyhodnocen význam historických událostí a vzpomínkových objektů na krajinu, zástavbu i společnost.
- Výsledkem diplomové práce bude rovněž plakát, který bude vyvěšen na veřejném místě jako připomínka událostí a hrdinství, bez nichž by naše země nebyla svébytná.

3 Literární rešerše

3.1 Krajina

Krajinu lze z pohledu člověka vnímat jako domov, prostor pro formování skupinové identity, kulisu, topografii, přírodu, teritorium konfliktů a exploatace, dědictví apod. Po celé věky byla krajina tichým svědkem hospodářských změn, rozvoje osídlení, mocenských zájmů i válečných konfliktů (Semotanová 2014). Na samém začátku nemůžeme předpokládat o moc víc než „krajina je za dveřmi“, takže pokud se chceme podívat na krajinu, musíme jít k oknu. Ihned však můžeme zjistit, že některá místa jsou krajinnější než jiná (Howard 2011).

Krajina má více různých definic:

- geograficky stejnorodý územní celek vymezený přirozenými topografickými hranicemi, s určitou strukturou a s určitým charakterem vzájemných vztahů jednotlivých uvažovaných složek
- účelově nebo přirozeně vymezenou část zemského povrchu, jejímiž složkami jsou půda, půdotvorné horniny, vodstvo, podnebí, rostliny, živočichové a člověk (Hájek & Jech 2000)
- heterogenní část zemského povrchu, který se skládá ze vzájemně se ovlivňujících ekosystémů a který se v určité části povrchu v podobných formách opakuje (Forman et al. 1993)
- část území, tak jak je vnímáno lidmi, jehož charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů (Rada Evropy 2000)
- povrch Země, který lidé utvářeli a utvářejí záměrně a trvale (Stilgoe 2015)

Někteří autoři uvádějí, že na krajinu působí síly tvořivé i destruktivní a je formována přírodními i kulturními procesy, které se navzájem proplétají, ovlivňují a potřebují (Lokoč & Lokočová 2016) nebo dokonce, že nevhledná a zmrzačená krajina postrádá harmonii a není vhodným místem pro život a násilné zásahy do krajiny člověka zneklidňují a stresují (Hájek & Jech 2000).

Krajina sama, ačkoli okouzující, zůstane vždy součástí přírody, které je odepřena schopnost myšlení. Je souborem kulturního dědictví země - doložených reliktních. Člověk by měl o krajinu pečovat, tvořit v ní, ochraňovat ji a zachraňovat, neboť neustálá devastace přírody lidmi nepřestává. Avšak k péči o ni jsou třeba nejen ideály, ale i nadšení a hlavně znalosti a značná míra poznání (Kupka 2010).

3.1.1 Krajinný ráz

Definice krajinného rázu dle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, je natolik široká, že umožňuje různé výklady. Důsledkem toho nastávají problémy při aplikaci ochrany krajinného rázu v praxi, neboť krajinný ráz je nástroj těžko vyčíslitelný, změřitelný a zatížený nemalým prvkem subjektivity (Svobodová 2011). Způsobem identifikace znaků,

hodnot a vizuálně vnímaných vlastností krajiny v praxi krajinného plánování, krajinné architektury a urbanismu se věnuje řada autorů a v dnešní době již existuje mnoho prací věnovaných hodnocení krajinného rázu určitých území nebo posouzení míry vlivů navrhovaných záměrů na krajinný ráz (Vorel & Kupka 2011).

3.1.2 Kultura a kulturní krajina

Sociologická encyklopedie uvádí význam slova „colo“ - kultura jako „vzdělávání, pečování“ a původně se s ním označovalo pěstování kulturních plodin. Marcus Tullius Cicero začal kulturou ducha označovat záležitosti spojené s činnostmi duchovními. To vedlo k přeměně pojmu od obdělávání půdy k pěstění ducha, duchovní vzdělanosti.

V dnešní době je tento pojem používán v různých oblastech a charakterizuje to, co je vázáno soustavnou lidskou péčí, a co by bez ní zaniklo. Současnými otázkami se prioritně staly problémy kulturní změny a možnosti její predikce, předávání kultury, ochrany kultury, a podpory kultury. Výzkumy kultury a osobností dnes vytvářejí mezioborovou oblast. Pojem kultura má tedy selektivní funkci, odlišuje zdokonalování, vzdělávání od filozofické nevědomosti a začal více formovat v období renesance a humanismu. Antický význam tohoto pojmu byl oživen a zároveň získal novou funkci hraniční čáry mezi přírodou a člověkem. Člověk se stává aktivním tvůrcem kultury, který přetváří kulturu i sebe sama. Dalším mezníkem se stalo dílo právníka a historika S. Pufendorfa, ten slovo kultura osamostatnil a zahrnul pod tento pojem všechny lidské výtvořiny. Dle slovníku cizích slov je kultura definována jako historicky podmíněný souhrn hmotných a duchovních hodnot vytvořených a vytvářených lidstvem v procesu společenské a historické praxe a charakterizující historicky dosažený stupeň ve vývoji společnosti. V této definici je nutné zdůraznit právě zmínku o souhrnu duchovních hodnot (Kupka 2010).

Kultura se dělí na hmotnou (materiální) a nehmotnou (duchovní)

- hmotnou kulturu představují artefakty a produkty lidské činnosti
- nehmotná kultura zastupuje normy, pravidla, jazyk, tabu, řeč, gesta apod.

V kulturní krajině se odráží způsob života lidí v ní žijících a je tedy přetvořená zemědělskou a lesnickou činností, těžbou, úpravami ve vodohospodářství, dopravou a urbanizací. Dominují jí jednoduchost a zároveň pestrost ekosystémů, jejichž poměr se mění v souvislosti se zájmy člověka. Harmonická kulturní krajina naplňuje díky kultivaci našich předků potřeby obyvatel z lidské, živočišné i rostlinné říše a zůstává krásnou, vyváženou a křehkou rovnováhou antropogenních i přírodních složek.

Vztah mezi člověkem a krajinou není jednosměrný, člověk není výhradně aktivním tvůrcem a kulturní krajina není jeho pasivním produktem. V průběhu vývoje kulturní krajiny docházelo a stále dochází spíše ke koevoluci krajiny a lidí, během které se oba aktéři vzájemně přizpůsobují a ovlivňují zpětnými vazbami. Stejnou měrou, jakou člověk měnil prostředí, byl zároveň prostředím nucen k novým strategiím. Kulturní krajina je tedy lidským artefaktem a zároveň prostředím vedoucím člověka k určitému životnímu stylu. Již od pravěku je patrná

přítomnost a zásahy člověka do krajiny, její „zabydlování“ a její následná záměrná kultivace, zejména od mezolitu (Sádlo et al. 2005).

Na místo sběračů a lovců nastupují zemědělci. Právě zemědělství se stalo rozhodující krajinnotvornou činností až do konce 18. století. Je třeba si uvědomit, že i to, co dnes chápeme jako „přírodu“, není již po staletí původní krajinou, přičemž nejzásadnější antropogenní změnou v celkovém měřítku je proměna vegetačního pokryvu krajiny (Löw & Míchal 2003).

Kulturní krajina je představována jako jakýsi „otisk“ či „soubor otisků“ kultury, která se tu nachází, které se vzájemně překrývají, doplňují, podporují anebo stírají. Kulturní krajinu tedy lze chápat jako mnohokrát popisovanou a přepisovanou stránku historie lidského rodu (Kupka 2010).

Existuje značné množství narušených oblastí kulturní krajiny s dočasnou nebo trvalou ztrátou ekologické stability a identity krajiny. Proměny životního stylu a myšlení společnosti znamenají v mnoha případech intenzivnější devastaci krajiny, kdy její estetická hodnota ustupuje do pozadí (Semotanová 2014).

Kulturní a historické hodnoty hrají důležitou roli v územním plánování. Vztahy mezi kulturou a využitím půdy se věnuje kulturní antropologie, humánní geografie, krajinná architektura, ekologie člověka či přírodní historie. Kultura je také skrytou rukou územního plánování a ohraničuje zemi různými způsoby. Vybírá, která místa budou posvátná a která obětována, uděluje názvy místům, rozhoduje o etice a estetice země (Alumäe et al. 2003).

Na základě výzkumu kulturního dědictví, který pro italské ministerstvo provedl tým na univerzitě v Miláně, byl identifikován koncept krajiny, kterou sdílí mnoho národů v Evropě. Tato krajina je charakterizována integrací kultury, přesunem důrazu z míst excelence na ohleduplnost k celému území, přáním zachovat kulturní identitu a zájmem o kvalitu života celé populace. Kromě toho, že je krajina považována za artefakt, lze ji považovat i za dokument, archiv nebo palimpsest. Jsou identifikovány nedostatky ve způsobu, jakým jsou krajiny v současnosti čteny, a je zvažována řada kritérií používaných k hodnocení konkrétních krajin (Scazzosi 2004).

Kulturní krajina Česka

Česká kulturní krajina se v průběhu let působením člověka i přírodních živlů výrazně změnila. Patří do komplexu krajin evropských, především pak k typu evropských otevřených polních krajin. Struktura současné kulturní krajiny ČR je tvořena třemi základními krajinnými typy:

- městskou krajinou
- příměstskou krajinou
- navazující venkovskou krajinou

Česká kulturní krajina se nachází ve fázi, zda upřednostnit rozvoj za každou cenu, nebo zachovat přírodu. Na jedné straně stojí rozvoj a tvrdá exploatace krajiny (bezohledné využívání krajiny) a na druhé straně zachování jejich přírodních, kulturních a historických hodnot (Vorel & Kupka 2011).

Organizování a jeho výsledky jsou v naší krajině dodnes patrné. Odlišné přírodní podmínky, četné archeologické kultury, rozdílné vnější vlivy i nerovnoměrnost a postupnost osidlování našeho území, počaly již v nejstarším období lidských dějin vytvářet na našem území rozdíly mezi jednotlivými regiony. Následný tisíciletý vývoj českých zemí ponechal ve spojení s dobovou kulturou v krajině množství stop a dochovaných krajinných struktur. Ty dodnes dotváří historickou a kulturní charakteristiku krajiny a specifičnost jednotlivých regionů našeho území odlišujících se rozdílnou ekonomickou orientací a dynamikou, lidnatostí, tempem růstu obyvatelstva a sociální strukturou. Právě stopy kulturního a historického vývoje, hovoří o vyspělosti a stavu společnosti, o kulturních tradicích, vývoji umění, úrovni vzdělání, filozofii a celkového pohledu na svět, o technologickém i hospodářském pokroku a samozřejmě také o emocionálním vztahu ke krajině a vnímání její krásy (Stibral 2005). Důležité je připomenout i vliv významných osobností a politických rozhodnutí (Kupka 2010).

Všechny tyto jevy, stopy kulturního vývoje včetně kultivace krajiny, můžeme označit znaky kulturní a historické charakteristiky krajiny (Vorel 2006).

Paměť krajiny

Paměť krajiny zdomácněla jako pojem, který vyjadřuje širokou škálu pozůstatků, stop krajin minulých, které se v historických pramenech a současně krajině dochovaly. V krajině jsou skryty vrstvy, pozůstatky krajin starších, které mohou odborníci různými metodami poodhalit. *Duch místa* pak poměrně přesně vystihuje krajinné charisma, které vyznačují místa prostoupená historií a opředena příběhy, pověstmi a legendami, uctívané vrcholy či romantická zákoutí s otisky tajuplné lidské činnosti, s památnými stromy, prameny a studánkami. Místa, která se stala symbolem, památkou. Místa obestřená mimořádným geniem loci. Člověk se v dnešní době vrací do krajiny odpočinout, hledá únik před realitou. Přináší svůj stesk a touhy, iluze či nenaplněná přání. On přisoudil krajině vlastnosti, pocity a představy lidské mysli (Semotanová 2014).

Kulturní dědictví krajiny, její identita, náboženské, umělecké či kulturní asociace či historická osobitost místa implikují existenci nehmotné hodnoty, nehmotné paměti krajiny (Kupka 2009).

Sociologie kulturní paměti předpokládá, že je paměť precizně strukturována sociálními institucemi a kulturními významy, které vzpomínky jedinců na minulost formují a deformují. Není výsledkem pouhé mentální reprodukce minulosti nebo nepravidelným procesem zachovávání některých stop předchozích zkušeností a událostí. Zerubavel (2003) se pokusil zmapovat strukturu naší kolektivní paměti. Vzhledem k tomu, že se kulturní paměť může realizovat pouze prostřednictvím institucí, hovořit o kulturní paměti znamená hovořit o nositelích nějaké kulturní identity a o jejich intersubjektivně prezentovaném vztahu k minulosti, jehož existence je vázána na životní podmínky nositelů kulturní paměti. Kulturní paměť tedy vstupuje do jedince cestou socializace a má institucionální charakter. Například školy dětem předávají vědění o historické minulosti formou učiva, ale i prostřednictvím básniček, pohádek a písniček. Tím formují jejich kulturní paměť (Zerubavel E. & Zerubavel Y 2003).

Assman (2001) uvádí, že minulost vzniká se vznikem kulturní paměti a že minulost jako taková vzniká teprve tím, že se k ní lidé vztahují (Assman 2001).

Odborná reflexe minulosti a role historické vědy při uchování historického vědomí a formování národní identity a kultury v nejširším, multikulturním smyslu tvoří nepostradatelnou součást civilizované společnosti, přispívá k rozvíjení jejích pozitivních hodnotových norem a prostřednictvím analytických a kritických diskursů poskytuje odborné i širší veřejnosti potřebnou zpětnou vazbu (Semotanová 2014).

3.1.3 Historická krajina

Historickou krajinu definuje Hendrych jako krajinu, jejíž jednotlivé prvky či jejich seskupení (ať na povrchu či pod povrchem zemským) jsou význačné z historického hlediska (Hájek & Jech 2000). Z historického pojetí je podle Skleničky (2002) krajina územím, které se po určitou dobu hospodářsky, kulturně a geopoliticky vyvíjelo v závislosti na přírodních podmínkách, daných jejich zeměpisnou polohou.

Historickou krajinu zkoumá mnoho vědeckých disciplín, mezi jinými i historická geografie. Tradice historické geografie v souvislosti s poznáváním historické krajiny jako pozadí dějinného vývoje v českých zemích i v zahraničí sleduje od druhé poloviny 19. století. Tehdy si historikové a geografové začali uvědomovat neoddělitelnost a vzájemnost vnímaného prostředí (krajiny), činnosti člověka a také celé společnosti (Semotanová 2014).

Historická krajina je v posledních letech znovunalezeným fenoménem, zaplavujícím společnost příjemným sentimentem, environmentálním obrozením, vášnivým ochranářstvím a objevováním „přírodních“ hodnot. Bývá oslavována, mýtizována, poetizována, zahalována duchovnem, idealizována, obnovována – a ničena. Stává se pozitivním kultem, k jehož oslavě dobře poslouží fotografie malebných zákoutí, cituplné verše vyznávající se z lásky k rodnému kraji, vzpomínky z dětství a vyprávění pamětníků. Jsou jí mnohdy připisovány nadpozemské, magické vlastnosti, které dýchají z lesů, luk, vod a strání a v minulosti údajně určovaly běh dějin, rozhodovaly bitvy, probouzely projevy nadšeného vlastenectví a dnes snad pomáhají hledat smysl pozemského bytí (Kupka 2010).

Jak se historická krajina mění v čase, je možné zaznamenat díky technice opakované fotografie. Jde o srovnání historických a současných krajinářských fotografií ze stejného bodu fotoaparátu. Sleduje například celoregionálních trendy ve změnách využívání půdy a ve srovnání s analýzou leteckých fotografií a satelitních snímků bylo zjištěno, že tato technika poskytuje užitečná data ve vysokém rozlišení a hlubší historický dosah (Kull 2005). Pokročilejší metodou než studování změny vzhledu krajiny na základě starých map, plánů, kreseb a fotografií (2D) nabízí 3D modelování. Díky němu lze vizualizovat a identifikovat ráz městské krajiny v historii a její proměny v čase (Tobiáš et al. 2018).

Hlavním konfliktem je podle Palanga a Fry (2003) to, jak pohlížet na krajinu. Podle humanitních nebo přírodních věd? Rozhraní mezi materiální a mentální krajinou jde až do hloubky samotné ontologie (bytí) a zvažuje, co tvoří spolehlivé znalosti a jaká data jsou přijatelná. Kulturní dědictví přináší otázky, zda může být historická krajina charakterizována, zda je možné určit typ historické krajiny a pokud ano, jestli to lze použít napříč regionálními a národními hranicemi. A co neviditelné aspekty krajiny, jak je možné je začlenit do způsobu,

jakým vnímáme a kategorizujeme krajinu? Nebo zvažuje, zda může dělat rozhodnutí o změně krajiny.

3.1.4 Historická krajina Česka a dnešek

Současný výzkum historické krajiny na území České republiky umožňuje alespoň rámcově popsat významné mezníky a hlavní etapy proměn, které se však představují v řádu desetiletí i století. Lze rozpoznat dvě hlavní etapy krajinného vývoje:

- etapu venkovské krajiny - trvající od neolitu přibližně do poloviny 19. století
- etapu industrializované krajiny - od poloviny 19. století do současnosti

Jednotlivé členění historické krajiny pak zařazují charakteristické znaky a převažující trendy jejího vývoje současně se zásadními mezníky, kdy docházelo k přeměně či vzniku nových krajinných komponentů a následkem toho i nových krajinných vrstev (Semotanová 2014).

Významná období spjatá se specifickými krajinnými fenomény a procesy v českých zemích:

- do 4. tisíciletí př.n.l. – doba kamenná (hlavně mladší doba kamenná), změna způsobu obživy, objevuje se chov a primitivní zemědělství na společné rodové půdě; zakládání osad v nejteplejších a nejúrodnějších oblastech středních Čech a jižní Moravy, lesy na většině území; staví se obydlí a zakládají obdělávané plochy; rodová obydlí tvoří tzv. dlouhé domy; pec, ohniště a jámy na obilí jsou situovány samostatně
- 2. tisíciletí př.n.l. – 8 století př.n.l. doba bronzová, sídelní postup do oblastí dosud trvale neobývaných a další rozvoj zemědělství; různé způsoby pohřbívání reprezentující jednotlivé kultury
- 8. století př.n.l. – 0 – doba železná, zdokonalení zemědělství, konec častého stěhování; germánské kmeny na našem území vytlačují Kelty (Lidová architektura 2022)
- 13. století - vnější kolonizace, městská kolonizace, hornická kolonizace a celková proměna sídelní struktury
- 16. století - masivní rozšíření rybníčních soustav
- 18. století - česká barokní krajina
- 2. pol. 19. století - industrializace, urbanizace, komunikace
- 2. pol. 20. století - kolektivizace, industrializace, urbanizace, vodní díla, komunikace
- počátek 21. století - ústup industrializace, suburbanizace, industriální památky a brownfields

Tyto „revoluční“ změny jsou v krajině patrné teprve v dlouhodobém časovém odstupu a horizontu (Semotanová 2014).

Změny v naší venkovské krajině v letech 1945 – 1989

Politické a ekonomické změny po II. světové válce se odrazily i v krajině tehdejšího Československa. Až do pol. 20. století byla většina obyvatel na venkově úzce spjata s půdou. Krajina tvořila jakousi rozšířitelnou část domu, kterou lidé využívali k obživě a zároveň ji esteticky upravovali. Všechny krajinné detaily jako mez, remízek, úvozová cesta, stromořadí či solitérní strom na rozcestí, kříž, boží muka nebo upravená studánka nebyly jen samoučelné

estetické, ale také velmi funkční prvky. V poněkud velkorysejší formě toto platilo pro úpravy krajiny prováděné feudálními vlastníky – šlechtou nebo církví. Tak vznikly dodnes zásadní dominanty místního rázu krajiny, jakými jsou alej, poutní kaple, lovecký zámeček, pomník, upravená vyhlídka či vodní nádrž. Poválečná doba ale krajinu změnila. Přesuny obyvatel, vyvlastnění a kolektivizace způsobily, že do krajiny přišli cizí lidé, kteří k ní neměli vztah. Snaha o účelnou velkovýrobu spojenou s nešetrnými zásahy do půdy způsobila ztrátu mnoha polních cest, stromořadí, polních mezí a remízků s kříži, drobných suchých luk a mokřadů.

Po roce 1989 se zdálo, že i ve venkovské krajině dojde k pozitivním změnám. Byl vyhlášen Program obnovy vesnice, který měl podpořit specifickou roli venkova, oživit jeho tradici a identitu. Velká konkurence evropského zemědělství a nejisté zisky ale nevedly k jeho rozvoji. Lidé odcházejí z malých obcí za prací. V krajině se mění využití ploch. Objevují se nové prvky a dominanty – přenosové věže mobilních operátorů, větrné a fotovoltaické elektrárny, bioplynové stanice, golfová hřiště. Tyto převážně velkorozměrové stavby na sebe výrazně poutají pozornost a původní jemné členění struktury krajiny tak opticky ustupuje do pozadí (Kysela 2014).

Krajinná problematika

Ivan Dejmal uvádí, že krajinu nelze chránit nezávisle na kulturním vzoru, který ji vytvořil. Soudobý člověk pravděpodobně ví, že tradiční prvky kulturní krajiny jsou stopy života, který ale nežil a možná žít nechce. Přesto si uvědomuje, že mizení i stav minulých stop v krajině je stopou i svědectvím jeho života. Licos z toho, co člověk z krajiny odstraní, mělo význam i užitek a je to ochoten obnovit či tolerovat, byť jen z estetické pohnutky. Lze tak načas zajistit biologickou rovnováhu a uchování artefaktů v krajině. To je ve světě, kde je maximalizace osobního zisku středobodem života, těžko udržitelné. Téma „*Proč chránit kulturní krajinu*“ je možná to nejsilnější politické téma této doby. Jiří Malínský uvádí, že máme v podstatě dvě možnosti. Navázat na tradici, nebo jí zrušit. Pokud však nechceme o úsilí generací předků přijít, musíme se o dědictví kulturní i přírodní co nejlépe starat (Hájek & Jech 2000). Kulturní geografové ve snaze odhalit politiku za produkcí krajiny často opomíjejí nejzásadnější otázku krajiny: Jak krajina funguje jako vizuální i hmotný prostor? (Rose 2002).

Proměny a vývoj krajiny v minulosti zkoumají z mnoha důvodů a příčin odborníci rozdílného zaměření, například archeologové, geografové, historikové, historičtí geografové, historikové umění, kartografové, krajinní ekologové, geologové, botanikové, urbanisté, architekti pro zahradní a krajinářskou tvorbu a také památkáři. Spolu s nimi velké množství institucí, spolků ale i poučených amatérů. Řada popularizačně laděných i odborných prací se v současné době zabývá minulostí krajiny ze zajímavých úhlů pohledu a propojuje přírodu a člověka v jeden krajino tvorný celek. Nové, nekonvenční přístupy a mnohdy úmyslně až šokující přirovnání a literárně uchopená témata dosavadní studium o historické krajině obohacují. Přispívají k citlivějšímu a niternějšímu pojetí problematiky, pokud tedy neskouznou k bezobsažnosti, ale zato k líbivosti a čtivosti. Odborníci pátrají po jádru reality pod duchovním nátěrem. Tím je precizní poznání a popsání historické krajiny, vysvětlení zákonitostí, příčin a jedinečných aspektů jejího vývoje (Semotanová 2014).

Krajinná genetika se objevila jako nová výzkumná oblast, která integruje populační genetiku, krajinnou ekologii a prostorovou statistiku. Výzkumníci v této oblasti mohou kombinovat vysoké rozlišení genetických markerů s prostorovými daty a řadou statistických metod, aby vyhodnotili roli, kterou krajinné proměnné hrají při utváření genetické diverzity a struktury (Storfer et al. 2007).

3.2 Význam historických událostí a vzpomínkových objektů

Pamětní pojmenování ulic je důležitým nástrojem pro přenesení minulosti do současnosti. Pomáhá vetkat historii do geografické struktury každodenního života. Názvy ulic vedle své zásadní role v prostorové organizaci a výstavbě se podílejí také na kulturní produkci sdílené minulosti. Pamětní názvy ulic, náměstí a prostranství jsou mocným mechanismem legitimizace společensko-politického řádu. Mohou se však zaplést do politiky definování toho, co je historicky významné nebo hodné veřejné paměti. Zajišťují průnik vedoucích ideologických struktur s prostorem každodenního života. Síla (pamětních) názvů pramení z jejich schopnosti začlenit národní narativ (příběh) minulosti, byť roztržštěně, do četných vyprávění o daném místě (Azaryahu 1996; Alderman 2002).

Veřejná prostranství slouží pro zobrazení historických postav a dialogu o jejich společenském významu. Názvy náměstí, ulic a jiných veřejných prostranství jsou pro obyvatele spíše orientačními body. Je třeba si však uvědomit, že mohou tvořit otisk historického vývoje města, regionu či celé země a že mohou představovat relikty zmizelých prostorových a sociálních vztahů (Alderman 2002).

Identita místa se tak může do značné míry stát výsledkem strategií městského rozvoje. Někteří autoři uvádějí, že klíčovým účelem plánování je vytvářet, reprodukovat nebo formovat identity míst prostřednictvím manipulace s aktivitami, pocity, významy a strukturou, které se spojují do identity místa. Zvláštní význam zde mají městské marketingové politiky, protože se zaměřují na vytvoření městské identity v souladu s jejími dvěma relevantními formami, které se vzájemně podmiňují. Mají v úmyslu podporovat „identifikaci města“ (např. poznávací, rozumové vnímání) v kontextu přitahování např. investorů a turistů, jakož i „identifikaci s městem“ (jako výraz emocionální propojenosti) v kontextu přispívání k vytváření soudržné městské populace (Tölle 2010).

K nárůstu počtu honorifikačních urbanonym (oslavná vlastní jména sídelních i nesídelních objektů) došlo stejně jako k pomníkovému boomu, v polovině 19. století, tj. v období prudkého rozvoje měst, který byl důsledkem dynamického rozvoje měšťanské společnosti a odrazem jejího životního stylu, idejí a reprezentačních potřeb (Hojda & Pokorný 1996).

Historický, často hodně starý původ vesnic je doložen hlavně jejich půdorysem a historickými objekty, soubory. Je to tvorba slohová a lidová a objekty jsou v obou případech situovány na návsi, nebo její blízkosti. Na okrajích vesnic jsou pak rozsáhlé nebo výjimečné soubory jako zámecké parky, hrady. Historické objekty jsou nositely osobitého výrazu vesnice, který symbolizuje pro jejich obyvatele domov.

Církevní pomníky svatých i kříže prostory vesnice i krajiny obohacují. Chráněné památné stromy a aleje dotvářejí vzhled a dojem vesnického prostoru, oživují jej a zastupují

tradiční vazby ke stavbám, prostoru a k sochám (Knopp et al. 1994). Umístění křížů a soch světců má své opodstatnění a určuje kompoziční vazby v prostoru (Kyselka 2014). Zbyněk Dočkal se ptá, zda děláme dost proto, aby památky dotvářely kulturní krajinu. Připomíná, že památky jsou součástí kulturní krajiny a kulturní krajina je člověkem dotvářené životní prostředí, které nás bezprostředně obklopuje (Hájek & Jech 2000).

Je zcela jasné, že každý z nás by bydlel raději v ulici Antonína Dvořáka (uctění významné osobnosti), než například v ulici Hřbitovní. Atraktivnějšími názvy jsou pojmenovány i nové developerské projekty. Názvy, které vycházely z klasických postupů pojmenování (tvaru ulice, místa blízko kostela, prodeje masa apod) byly časem doplněny jmény oslavující významné osobnosti, události a místa. Společným jmenovatelem pojmenování je oslavit a připomenout a především nezapomenout na určitou osobnost, událost nebo místo a rovněž vyjádřit určitý politický názor. Se změnou politické garnitury ale dochází k přejmenování nejen ulic a náměstí ale také pomníků a pamětních desek.

3.2.1 Místa historických událostí a významných osobností

K památným místům patří území spojená s významnými historickými událostmi. Nejtypičtějším příkladem jsou místa historických bitev, kterých se na našem území nacházejí desítky. Lokality jako Lipany (1434) či Bílá hora (1620) se staly pojmy, synonymy zde proběhlých bitev a jsou spojeny s názvy celých dějinných epoch („před Bílou horou“). Může se jednat o bitvy legendární, či bitvy z nedávné minulosti (Kupka 2009).

Dalším typem významných míst jsou místa spojená s historickými osobnostmi, s jejich narozením, životem, tvorbou či smrtí. Například Jiráskův Hronov, Skupova Plzeň, Čapkova Strž, Dvořákův Turnov a Sychrov, kraj Oty Pavla, kraj Karla Klostermana, Hrabalovo Kersko či Máchův kraj. V době socialismu byla za památky prohlašována a adorována i místa spojená s událostmi a osobami dělnického hnutí jako rodný dům Klementa Gottwalda v Dědicích u Vyškova či rodný dům Antonína Zápotockého v Zákolanech v okrese Kladno (Kupka 2010).

3.2.2 Historické události a významné osobnosti očima občanů ČR

Postoje občanů související s českou historií šetřilo Centrum pro výzkum veřejného mínění v roce 2019. Dotazováno bylo 1021 respondentů starších 15 let.

Jako nejvýznamnější osobnosti byly zvoleny Karel IV., T. G. Masaryk, V. Havel a K. Gott v uvedeném pořadí. Význam uvedených osobností se téměř neliší ani podle generací, ani podle dosaženého vzdělání dotázaných. Za vrcholné období českých dějin (do poloviny 20. století) veřejnost na prvním místě považuje dobu Karla IV., na druhém místě období první republiky. Za klíčovou událost v novodobé historii (počínaje vznikem Československa) je považována na prvním místě s velkým odstupem Sametová revoluce (tři pětiny dotázaných), na dalších místech vznik ČSSR, konec II. světové války a vznik ČR (čtvrtina dotázaných).

V souvislosti s 20. stoletím byly zkoumány tři události, které byly od konce první světové války v očích respondentů pro český národ nejvýznamnější. Formulace otázky vedla k tomu, že většina respondentů v odpovědích postupovala po časové ose. Např. vznik první

republiky se v první odpovědi objevil 242 krát, v druhé 28 krát, ve třetí 16 krát. Sametová revoluce byla postupně zmíněna 147 krát, 200 krát a 289 krát (Tuček 2019).

3.3 Památné místo

Památná místa jsou symbolická ztvárnění minulosti a zároveň ukazatelem hodnot, jež jsou součástí vytvářené kolektivní identity. Reflektují, doplňují, či dokonce rozporují minulost podávanou „oficiálním“ dějepisem a vypovídají o vztahu společnosti ke své historii. Udržují paměť na „malé“ události dějin, které by jinak – nezachyceny „velkými“ dějinami – upadly do zapomnění. Termín památné místo zavedl francouzský historik Pierre Nora. Základní dílo (Lieux de mémoire) o francouzských místech paměti, které vzniklo pod jeho vedením, dopomohlo k adaptaci tohoto historiografického přístupu i ostatními společenskými vědami a jednotlivými národními historiografiemi. Památné místo je umělecké dílo či jiný věcný artefakt (například pamětní deska, socha, pomník, památník), nebo veřejný prostor (budova, vymezený prostor v krajině). Hlavním a charakteristickým rysem doprovázející instalaci a trvání místa je vytváření kolektivní historické paměti v čase a prostoru, pokud již není veřejností jako památné místo vnímáno (Čermáková & Devátá 2015).

Dohromady se paměť a místo spojují a vytvářejí většinu kontextu moderní identity. Paměť a místo přispívají k modelu, v němž sociální a kulturní geografie hraje významnou, možná dokonce rozhodující roli. Dobře analyzovat vztah mezi pamětí a místem vyžaduje věnovat pozornost malým věcem, jako jsou fotografie lidí, pohlednice, příběhy a drobné památky kromě viditelnějších památných objektů a muzeí (Alderman & Hoelscher 2004).

Památky utvářejí přirozené podmínky lidského života a mají zásadní podíl na jeho kvalitě. Násilné zpřetrhání kontinuity vývoje, vazeb člověka k jeho prostředí a minulosti vede ke ztrátě identity, k vykořenění a plytkosti života (Hájek & Jech 2000).

Památná místa, jsou schopna překlenout propast mezi prostorem života a smrti, stejně jako podporovat regeneraci současných vzpomínek a budování budoucích. Výběr vhodného místa pro veřejné památné místo vyžaduje odborné řešení (Petersson & Wingren 2011).

Válečné památníky jsou kulturními symboly, které odrážejí lidský postoj vůči agresi. I když mohou mít mnoho různých výkladů, všechny jsou pokusem porozumět a nezapomenout na nesmyslnou násilnou smrt z rukou druhých. Podle Kosellecka a Mosse, jsou válečné památníky vizuální prezentací, spojenou s rozvojem moderního národního státu. Podle odhalení jsou památníky rozděleny na tři časová období (Kattago 2009):

- před 1. světovou válkou - mají tendenci připomínat hrdinského vůdce, který zemřel ve jménu národa
- po 1. světové válce – demokratizace, národní stát a národní paměť doprovázela vzpomínku na obyčejné vojáky – vrcholí hrobkami Neznámého vojína jako svatými místy národní identity
- po 2. světové válce se na Západě - představují zdrcující ztrátu armády, aniž by byla legitimní; sovětské válečné památníky však pokračovaly a dokonce prohloubily mýtický význam vojenské smrti jako hrdinství ve jménu národa

3.3.1 Společenský význam památných míst - Kolektivní paměť

Co znamená pojem kolektivní paměť a jak se liší od historie? Jak historie, tak paměť souvisí s naším chápáním minulosti, ale existuje rozdíl. Historie se odvolává na pojmy objektivit a vědy. Paměť vyvolává představy o subjektivitě a pocitu. Kolektivní paměť je budována a udržována prostřednictvím řady struktur, symbolů a praktik: sochy, připomínky, místní jména, symboly, filmy. Bez těchto strukturálních opor se vzpomínka na konkrétní událost nebo osobu vytrácí z veřejného povědomí. Veřejná neboli kolektivní, paměť si zachovává bezprostřednost individuální paměti (Seixas 2020). Proč byla Versailleská mírová smlouva podepsána v roce 1919 ve stejném sále, kde byla téměř před padesáti lety formálně vyhlášena Německá říše po vítězství Pruska nad Francií v roce 1871? Abychom znali odpověď na podobné otázky, musíme nejprve prozkoumat struktury podobné mapám, ve kterých je historie typicky organizována v našich myslích. Klíč k uchování významu pamětních událostí je v sociálním kontextu vzpomínání. Způsob interpretace a vzpomínání na historické události musí být zakotven v sociologii vzpomínání (Zerubavel E & Zerubavel Y 2003).

Fenomén vzpomínání je považován za sociologicky zajímavý z toho důvodu, že v našem středoevropském prostředí můžeme pozorovat případy hluboce prožívaného splynutí jednotlivců s historií společenství. Sledováním splývání různých horizontů vzpomínání, tj. splývání zakoušených a představovaných událostí v našich vzpomínkách, lze zviditelnit mechanismy symbolické moci – tedy moci, jež konstruuje realitu prostřednictvím slov a výroků. Na významné historické události si vzpomínáme především jako příslušníci určitého společenství a díky kolektivní interpretaci se stávají významné pro nás i přes to, že jsme je nezažili (Szaló 2006).

Kolektiv jako například národ, si vytváří svou národní identitu, ale zároveň svoji paměť. Udržovat povědomí o důležitých událostech a osobách je důležitý faktor pro vytváření národní identity právě díky památníkům a jiným památným místům. Jsou takzvaným médiem kolektivní paměti a připomínají události či osobnosti, aby nebyly zapomenuty. V současné době výstavba památníků podle některých lidí ztrácí na významu a paměť národa by měla být uchovávána s využitím informačních technologií (Klepetko 2014). Kolektivní paměť může určovat vztah k minulosti, ovlivňovat politicko-mentální chování celých společenských skupin, a dokonce i státních institucí (Hlavačka & Marés 2011).

3.3.2 Drobné památníky a pomníky

Pravděpodobně nejstaršími drobnými památkami jsou tzv. menhiry – kamenné bloky zasazené do země, které se datují do období osídlení našeho území keltskou civilizací. Jejich souvislost se vznikem kulturní krajiny je nepochybná stejně jako to, že ovlivňují hodnotové vnímání nás všech (Hrubý et al. 2015).

V Čechách a na Moravě jsou počátky drobných památek reprezentovány kamennými barokními figurálními plastikami (Kyselka 2014). „Drobnou památkou je myšlen takový artefakt, který je vytvořen, umístěn či upraven cílenou lidskou činností“. Zásadní podmínkou vzniku takové památky je její funkce a smysl, patrný na první pohled. Při jejím zakomponování do krajiny je třeba zajistit, aby byla dobře viditelná a přístupná. Drobnou památkou může být

například pamětní nápis na skále připomínající konkrétní historickou událost, výklenková kaple, pomníky na válečné události nebo historické osobnosti apod. (Hrubý et al. 2015).

Typologii drobných památek lze rozčlenit do několika skupin:

- typologii dle slohového období
- typologii dle materiálu
- typologii dle funkce památky
- typologii dle objednavatele

Funkce památky - je pravděpodobně nejvhodnější pro identifikaci památek a typologické dělení (Hrubý et al. 2015).

Naší krajinou promlouvají obrázky na stromech, památné kameny, kříže, boží muka, sloupy, zvonice a kapličky po vesnicích, na okrajích vesnic, u křižovatek i cest. Z období pozdního středověku a raného novověku pochází tzv. kamenné baby a smírčí kříže, připomínající zločin či neštěstí. Nejstaršími pomníky jsou pravděpodobně památníky na významných bojištích, vystavěné v 18., 19., nebo až ve 20. století. Pomníčky padlým z I. světové války, které dominují návsí prakticky každé obce a pomníky (památníky) obětem II. světové války (méně jmen) tvoří pak samostatnou část. Kromě připomínání obětí velkých válek jsou v krajině i pomníčky připomínající tragédie na silnicích, vodách a skalách. Loučení evangelíků s vlastní Růžový palouček, pomníky jsou také věnovány působení a pobytu různých významných osobností např. císař Josef II. u Bílé Vody ve Slezsku či u Rousínova, Jiří Wolker jako skaut u Lipnice nad Sázavou apod., Osobnostem českého lesnictví je věnován unikátní soubor studánek, vyhlídek, pomníčků, laviček a palouků Lesnický Slavín, z 20. a 30. letech 20. století v rozsáhlém celku příměstských lesů Školního lesního podniku Masarykův les Křtiny, Mendelovy univerzity v Brně (Kyselka 2014).

U drobných památek na rozdíl od běžných stavebních památek jako jsou domy, hrady, nebo kostely, které předpokládají zásah a dohled specialisty, převažuje názor, že se dokumentací může zabývat prakticky kdokoliv. Bohužel důsledkem takového přístupu je dokumentace drobných památek nejednotná. I když jsou drobné kulturní památky součástí naší kulturní krajiny, není zatím návod ani metodická pomůcka, která by vysvětlovala jak drobné památky dokumentovat (Hrubý et al. 2015). Počty drobných památek České republiky, rozdělené podle správních celků jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1 Drobné památky Česka (Správní rozdělení Česka)

Podřízené správní celky (kraje)	Drobné památky	Okres	Drobné památky
Hlavní město Praha	3544		
Středočeský kraj	7956	Benešov	1286
		Beroun	667
		Kladno	543
		Kolín	407
		Kutná Hora	349
		Mělník	537
		Mladá Boleslav	740
		Nymburk	511
		Praha-východ	738
		Praha-západ	658
		Příbram	1107
Rakovník	421		
Jihočeský kraj	6391	České Budějovice	1509
		Český Krumlov	421
		Jindřichův Hradec	1177
		Písek	739
		Prachatice	482
		Strakonice	681
Tábor	1393		
Plzeňský kraj	8027	Domažlice	1028
		Klatovy	1074
		Plzeň-jih	1024
		Plzeň-město	582
		Plzeň-sever	2782
		Rokycany	659
		Tachov	879
Karlovarský kraj	1494	Cheb	506
		Karlovy Vary	752
		Sokolov	236
Ústecký kraj	5650	Chomutov	752
		Děčín	1334
		Litoměřice	1179
		Louny	916
		Most	358
		Teplice	549
		Ústí nad Labem	566
Liberecký kraj	2792	Česká Lípa	1093
		Jablonec nad Nisou	297
		Liberec	774
		Semily	645
Královehradecký kraj	3327	Hradec Králové	590
		Jičín	727
		Náchod	597
		okres Rychnov nad Kněžnou	918
		Trutnov	508
Pardubický kraj	3163	Chrudim	552
		Pardubice	595
		Svitavy	786
		Ústí nad Orlicí	1230

Kraj Vysočina	6329	Havlíčkův Brod Jihlava Pelhřimov Třebíč Žďár nad Sázavou	736 1328 2104 1555 608
Jihomoravský kraj	4121	Blansko Břeclav Brno-město Brno-venkov Hodonín Vyškov Znojmo	209 371 941 1074 236 243 1047
Olomoucký kraj	3374	Jeseník Olomouc Přerov Prostějov Šumperk	92 1272 178 404 1453
Moravskoslezský kraj	1203	Bruntál Frýdek-Mýstek Karviná Nový Jičín Opava Ostrava-město	278 133 117 160 463 52
Zlínský kraj	1002	Kroměříž Uherské Hradiště Vsetín Zlon	265 356 88 293

3.3.3 Památníky a jejich funkce v městském veřejném prostoru

Památníky jsou součástí veřejného umění a obohacují tak veřejná prostranství ve městech. Plní různé funkce: vzpomínkovou, uměleckou, symbolickou, politickou, náboženskou, sociální, marketingovou a smíšenou. Představují současnou proměnu idejí a společenských řádů a odráží tedy i soudobé městské názory. Jsou produkty sociálních vztahů, idejí, sil, identit a kolektivní paměti odrážející se v urbanistické prostorové struktuře měst. Památníky plní různé funkce v městských veřejných prostranstvích. Z hlediska prostorového souvisí jejich role s různým vlivem na lidské vnímání a interpretaci (Cundy & Appelblad 2019).

Podle urbanistických a architektonických studií je památka stavba naplněná kulturními, historickými a uměleckými hodnotami. Ochrana a údržba památek, mezi něž památníky a pomníky patří, je těmito hodnotami odůvodněna. Historicky je myšlenka pomníku úzce spjata s připomínkou vítězství, rozsudku, nového zákona aj. V městském prostoru se památníky staly součástí městské krajiny, prostorovými záchytnými body nebo prvky zakládajícími identitu místa. Mohou být obohaceny o vzdělávací a politické funkce stejně jako o funkce umělecké a zaměřené na připomenutí (Caves 2005).

Pomníky umístěné v centrech měst připomínají umělce zvláštního významu pro místní kolektiv a jeho skupinovou identitu, vůdce (hrdiny strážníky) nebo národní boje za nezávislost. Někdy odkazují na traumatické zážitky národa/města, jako jsou mimo jiné epidemie nebo

přírodní katastrofy. Památníky a pomníky mohou plnit funkci (místních) orientačních bodů, tedy výrazných prvků prostoru, které si hosté i místní snadno zapamatují, a proto slouží i jako vzpomínkové nástroje. Symbolické orientační body jsou také významné pro identifikaci místa místní komunity. Část obliby zmíněných památek plyne z legend a historických vyprávění, které ztvárňují osoby/tvory vyobrazené na pomnících, ale často se také rozšiřuje k samotným památkám. Nejoblíbenější památníky jsou ve skutečnosti polysénní monumenty (např. Socha svobody). Ty propojují klíčové pamětní a asociativní funkce (Miles 1997).

3.3.4 Význam tvorby památných míst

Jak již bylo uvedeno, památníky mají připomínat významné osobnosti nebo historické události. Klepetko (2014) provedl dotazníkové šetření ohledně významu výstavby památníků, pamětních desek ale i pojmenovávání ulic, institucí a dalších objektů či vytváření institucí nesoucích odkaz osobnosti. Na význam výstavby památníků bylo dotazováno 80 respondentů a 68 respondentů se dotazoval na důležitost tvorby památních míst. Ve druhé otázce vykazovaly odpovědi trend opačný, tj. že pro 67% respondentů je tvorba míst paměti i v dnešní době důležitá (spíše souhlasí a souhlasí), přestože je význam tvorby památníků podle 70 % respondentů spíše slabý, slabý. Podle 74% dotázaných by měla být tvorba památních míst spojena s historií a je důležitá pro udržování povědomí o významných událostech a osobnostech, tradicích stmelující národ. V opačném pólu odpovědí, převládá názor, že v době informačních technologií postrádá tvorba památních míst význam a je neekonomická.

3.3.5 Národní (kulturní) identita a národní hrdost

Národní identita se projevuje kladným vztahem jedince k svému národu a vlasti. Často se uvádí, že svoboda jedince končí tam, kde začíná svoboda druhého. Stejným způsobem je možné se vymezovat vůči jiným národům, kulturám.

Kulturní identity jsou poznamenány řadou faktorů, jako je rasa, etnická příslušnost, pohlaví a třída. Jejich skutečným těžištěm je však rozdíl (Clarke 2008).

Schéma dichotomizace mezi „My“ a „Oni“, které je možno sledovat v rámci celé společnosti, umožňuje vznik kolektivních identit, ztotožnění se s danými skupinami. Základním předpokladem identity je existence určitého kolektivu a současně vymezení se vůči druhým kolektivním identitám. Klepetko (2014) uvádí, že podle průzkumů 76% dotazovaných určuje příslušnost k českému národu - českou národní identitu - mateřský jazyk. Tento vztah národa s jazykem formuloval v českém prostředí Josef Jungmann, podle kterého podpora vlastního národa musí nutně znamenat příklon k jazyku tohoto národa. I po roce 1945 zůstalo definováním národa prostřednictvím jazyka. V roce 2013 bylo dotazováno na národní hrdost 178 respondentů. 40% z nich uvedlo, že jsou hrdými Čechy s tím, že nejvíce jsou hrdí na vědu a výzkum. Z historických událostí jsou nejvíce hrdí na období národního obrození a Sametové revoluce. Z českých osobností, které se dokázaly prosadit ve světě, a svou vlast proslavit uváděli: Karel IV., Přemysl Otakar II., Karel Hynek Mácha, Alfons Mucha, Emma Destinová, Antonín Dvořák, Bedřich Smetana, Otto Wichterle, Milan Kundera, František Kupka, Miloš Forman, Karel Kachyňa, Antonín Holý, Václav Havel, Jaromír Jágr, Jan Kaplický nebo Eva

Jiříčnů, ři řeřtů letci z druhé řvřtově vůlky a mnoho dalších. Z pohledu teritoriální identity, tj. přířluřnosti k určitému území se řeři nejvíce identifikovali s řeskou republikou, následovala obec, region a až na posledním místě Evropa. Dle řetření z let 1995 a 2003 je tento trend stále řhodný (Klepetko 2014).

Národní hrdost je kladný cit řlovřeka ke svřmu národu. U každřho národa ji ovlivňují jeho úspěchy, ale zraňují neúspěchy. Pouze vysoké kultury mohou přeřit a udržovat existenci národa, to i tehdy, pokud stát jako obránce národa selhává (Vlachová & Řeháková 2004).

3.4 Podpora a ochrana památných míst

Kulturní historická krajina představuje podle Kupky (2010) skutečný kapitál národa. Ale pčře o ni v souřasnřm řvřř zamřřenřm na ekonomiku a ekologii není jednoduchá.

Podle výzkumů je třeba v oblasti ochrany vyuřívání půdy a krajiny, vzhledem k rozmanitosti přírodního a kulturního řřdictví zachovat holistický přístup (Solecka et al 2018).

řírkevní pomníky svatých a křřiže by neměly být přemístřovány, a hlavně ne od stromů, s kterými řasto tvoří vřtvárnou i tradiční hodnotu. Pokud je přemístření nevyhnutelné a nelze sochu umřstit v blízkřm sousedství lze ji přemřstit alespoň do jinřho památkovřho prostředí, jakým je napřříklad kostel. řhráněné a památné stromy mohou být označovány pouze pamětními deskami s označením památkové ochrany a svatými obrázky. Měly by být odborně asanovány a okolí upravováno. Vhodné je pod takové stromy posezení, travnatá nebo písková plocha, aleje je vhodné doplnit chodníkem pro pčři. Obecně platí, že o památku se pčuje podle zásad památkové pčře a pčuje o ni majitel. Mají být rekonstruovány podle původního architektonického záměru, se zachováním základního vztahu k prostoru, historii, základní skladbě (kompozice). U kaplí a zvoníc se doporučují úpravy v barvách bílé a velmi řvřřtlé a doplňující prvky na nich v kontrastu (Knopp et al. 1994).

Vřdy se vřak musí respektovat podmínky památkové pčře a územního plánu dle platných zákonů, zejména zákona ř. 20/1987 Sb. o státní památkové pčři a zákona ř. 283/2021 Sb. stavebního zákona, případně zákona ř. 50/1994 Sb. správním řřdu. Měřské řásti obcí s rozřřenou působností prostřednictvím svřch odborů - územního plánování a výstavby, památkové pčře nebo regionálního rozvoje pak zajiřřují výkon státní památkové pčře v souladu s ustanovením zákona. Vydávají závazná stanoviska a vykonávají stavební dohled při obnově kulturních památek, řinnostech v památkových rezervacích, ochranných pásmech, evidují kulturních památek a koordinují jejich označování, vyjadřují se k prohlašování objektů za kulturní památky, kontrolují dodržování památkového zákona a udělují pokuty za jeho poruření.

S nabytím účinnosti zákona ř. 20/1987 Sb., o státní památkové pčři, dořlo k významným změnám v oblasti evidence kulturních památek. V kompetenci Národního památkového úřstavu v Praze vznikl Úřřední seznam kulturních památek - seznam nemovitých kulturních památek, památkově řhráněných území, řvřřtového řřdictví, národních kulturních památek a nejohroženřjších nemovitých kulturních památek. Zavedl jednotnou evidenci základních údajů důležitých pro zjiřřování pčře o kulturní památce. Ve veřejně přístupném Památkovém katalogu lze na základě klíčivých slov dohledat napřříklad památkově řhráněné kulturní památky jako je v Praze napřříklad Masarykovo nádraží, Národní technické muzeum

a Zemědělské muzeum nebo památkově chráněnou kapličku sv. Barbory na Hradčanech, která je zároveň světovým kulturním dědictvím Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu UNESCO.

Zákonná ochrana se dnes týká necelých 40 000 nemovitých památek, to je podstatně méně, než kolik památek ochranu zasluhuje. Kompetence k rozšíření seznamu kulturních památek má Ministerstvo kultury. To však tuto pravomoc nerado využívá. Trendem je spíše naopak seznam památek zmenšovat a neomezovat vlastníkům „právo“ ničit kulturní dědictví. Nejdůležitějším předpokladem účinné ochrany kulturní krajiny je přesvědčit orgány, aby péči o památky braly vážně a začaly se touto otázkou více zabývat. Ochrana kulturní krajiny se musí stát minimálně jednou z priorit environmentálních oborů (Hájek & Jech 2000).

Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) v letech 2007-2013 poskytoval dotace v Programu rozvoj vekova, Osa III, 2. 2. Ochrana a rozvoj kuturního dědictví venkova. Evropský fond regionálního rozvoje (EFRR) navazoval na Evropský zemědělská fond rozvoje venkova (EZFRV) podporou národních kulturních památek nebo kulturních památek využívaných pro účely služeb cestovního ruchu (ubytování, kongresové využití, velká muzea, zpřístupněné památkové objekty). Opatření navazovalo na priority a cíle koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2007-2013). Podopatření III. 2.2 bylo nové.

„Podpora je určena na vypracování studií obnovy a využití kulturního dědictví (kulturních památek, památkových rezervací, památkových zón, kulturních prvků vesnic a krajiny, památek místního významu, historických parků, zahrad, alejí a skupin stromů), dále zpracování programů regenerace památkově chráněných území a plánů péče o krajinné památkové zóny. Podporovány budou rovněž investice spojené s udržováním, obnovou a zhodnocováním nebo využitím kulturního dědictví, jako například kulturních památek, památkově významných území, kulturních prvků vesnic a venkovské krajiny, včetně historických parků, historických zahrad a alejí. Dále bude podporováno budování nových stálých výstavních expozic a muzeí s vazbou na místní historii, zajímavosti, kulturní a umělecké aktivity a tradiční lidovou kulturu. Z EFRR budou řešeny památky UNESCO, národní kulturní památky nebo kulturní památky využívaných pro účely služeb cestovního ruchu - ubytování, kongresové využití, velká muzea“ (SZIF 2007).

Cíle opatření rozvoje a ochrany kulturního dědictví venkova

- rozvoj investic zajišťující vyšší atraktivitu venkovských oblastí
- zlepšení kvality života ve venkovských oblastech
- zlepšení kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikace ekonomických aktivit

Obnova památek může být pracovní příležitostí nejen pro velké firmy ale i místní venkovské dodavatele a nezaměstnané. Pokud je například ve spádovém městě tzv. městská památková rezervace nebo zóna, může město využít program Ministerstva kultury „Regenerace“ a dle Floriana (2014) tuto podporu kombinovat s podporou z evropských prostředků, státu a soukromých subjektů a tím opravit větší množství památek a zároveň zvýšit zaměstnanost v regionu.

Jiný přístup k opravám kulturních památek mají Benátská charta (1964) a Florentská charta (1981). Považují za nezbytné zachovat co nejvíce památek v jejich původnosti

a bohatosti a je třeba je brát jako kulturní dědictví. Nepovažují ale rekonstrukci památek za správnou, dílo chtějí zachovávat v originále (Hájek & Jech 2000).

Významnou roli v záchraně historických kulturních památek hrají historické okrašlovací spolky, různá občanská sdružení, zapsané spolky apod. Posílení historického povědomí o našem kulturním dědictví mají za úkol „Dny evropského dědictví“, které jsou významnou kulturně poznávací společenskou akcí s důrazem na vnímání mezinárodního kontextu národního kulturního dědictví. Recipročně jsou v září otevřeny pro nejširší veřejnost brány nejzajímavějších památek, budov, objektů a prostor, včetně těch, které jsou jinak zčásti nebo zcela nepřístupné.

4 Metodika

Formou literární rešerše odborných textů byly přiblíženy klíčové pojmy, události a související témata. Pomocí rozboru a analýzy soukromých a archivních materiálů byla představena krajina a památná místa, ve které se stala za II. světové války významná historická událost spojená s osobností kpt. Karla Pavlíka. Dále byla studovány archivní měřičské letecké snímky, díky nimž bylo možné porovnat, zda se krajina vlivem historické události proměnila. Významným podkladem pro tuto práci byly informace získané od pamětníků a nadšenců. Pro zjištění vztahu společnosti k drobným památkám byl vytvořen dotazník jako zástupce porovnatelné a měřitelné jednotky trendu vztahu lidí k drobným památkám.

4.1 Kapitán Karel Pavlík

„Voják, který dodržel slova vojenské přísahy vůči své vlasti.“

Karel Pavlík se narodil 19. října 1900 v Hradových Střimelicích do učitelské rodiny se šesti dětmi. Ve Vyžlovce navštěvoval obecnou školu a v Kostelci nad Černými lesy měšťanku. Následně studoval v Praze učitelský ústav a v Hranicích na Moravě vojenskou akademii. Po vyřazení z akademie byl Pavlík jako mladý poručík pěchoty přesunut k 1. hraničnímu praporu do Děčína. Zde sloužil jako velitel čety. V roce 1925 byl převelen do Prahy k 5. pěšímu pluku T. G. Masaryka, který spadal pod velení 1. pěší divize. Zde působil jako velitel pěší čety a velitel kulometné čety. Byl velitelem čety ve škole pro důstojníky pěšího vojska a následně velitelem remontního výcvikového střediska. V roce 1929 byl povýšen na nadporučíka a v roce 1933 do hodnosti kapitána. Jako kapitán byl převelen do Českého Těšína k 8. pěšímu pluku, kde byl v roce 1937 rotmistrem.

Když získali Němci po Mnichovské dohodě pohraničí, vrátil se III. prapor 8. pěšího pluku „Slezského“ do Místku a ubytoval se v Czajankově továrně, protože kasárna u lesa již byla plná. Kpt. Pavlík sloužil jako kapitán v Místku a velel 12. kulometné rotě 8. pěšího pluku slezského. Jeho vojenská jednotka se jako jediná v republice 14. března 1939 postavila se zbraněmi v rukách německým okupačním vojskům, přesněji 8. pěší divizi plukovníka Stowersa. Když se němečtí vojáci pokusili proniknout do továrny, ozval se v 18:30 výstřel strážní hlídky a kpt. Karel Pavlík zavelel do zbraně.

Jak je uvedeno v expozici Národního památníku II. světové války v Hrabyni poblíž Opavy, Němci chtěli obsadit Čechy po vyhlášení nezávislosti Slovenska 15. března 1939, ale aby bylo zabráněno Polsku, které si nárokovalo Těšínské Slezsko, vstoupily německé jednotky na území Tešínska po 17. hodině již 14. března 1939. Zprávy o vstoupení německých jednotek na naše území dorazily i k prezidentu Emilu Háchovi (prezident v protektorátu Čechy a Morava), který byl následně v noci z 14. na 15. března 1939 donucen v Berlíně schválit Hitlerův plán na obsazení zbytku českých zemí 15. března ráno (Horáková & Poláková 2020).

Pod velením kpt. Pavlíka zneškodnili u Frýdku-Místku čs. vojáci během několika desítek minut na dvě desítky vojáků Wehrmachtu a to za cenu pouhých dvou lehce zraněných obránců. Podle svědectví účastníků přitom vedl nejúčinnější palbu z kulometu na střeše i sám

kpt. Karel Pavlík. Dopis v příloze II. popisuje celou událost z pohledu jednoho z českých vojáků.

Jak uvádí Jan Bohata v článku *Osudná bitva Karla Pavlíka* (viz obrázek 1), kasárna (bývalá Czajankova továrna) byla obklíčena německými okupanty a nastal čtyřicetiminutový boj ukončený až rozkazem z vyšších míst. III. prapor se musel vzdát s údajně dvěma zraněnými vojáky proti 18 padlým Němcům. Němci obránce zajali, ale následně je propustili.

Po této události se kpt. Pavlík zapojil do ilegální organizace „Za vlast“ – skupina Josefa Bjačka. Byl hlavním iniciátorem přechodu dobrovolníků a vojáků, kteří chtěli bojovat v zahraničí proti Hitlerovi, přes hranice do Polska.

Po přeložení kpt. Pavlíka do Prahy, kde pracoval jako aktuarský tajemník okresního školského úřadu se i zde aktivně zapojil do odboje jako člen skupiny dr. Kratochvíla a revidenta Šrámka s názvem „Jindra“, která se stala pokračovatelem České obce sokolské v odboji OSVO. V únoru a březnu se kpt. Pavlík dostal do styku s rotmistry Janem Kubišem (1913-1942) a Josefem Gabčíkem (1912-1942), kteří učili členy skupiny Jindra vyhledávat a vytyčovat plochy vhodné pro příjem shozených zbraní z letadel. Zmíněná dvojčlenná parašutistická skupina z Anglie s krycím názvem Anthropoid úspěšně splnila svůj úkol dne 27. května 1942 v Praze – Libni, *atentát na zastupujícího říšského protektora Protektorátu Čechy a Morava, SS- Obergruppenführera Reinharda Heydricha*, kata českého národa.

Tato akce je v zahraničí mnohdy považována za největší akt evropského odboje II. světové války, díky kterému západní státy odvolaly podpisy pod Mnichovskou dohodu.

Obrázek 1 Střední Čechy/POD LUPOU (5PLUS2 14. 3. 2014)

Kapitán Pavlík byl v pátek 4. září 1942 za aktivní pomoc Antropoidu zatčen v Zahradním městě v Praze, na konečné tramvaje č. 4. Tam se měl sejít s profesorem Ladislavem Vaňkem (1906 - 1993), sokolským funkcionářem (pravděpodobně agentem gestapa a STB). Byl přemožen přesilou a sražen k zemi. V Brně v Kounicových kolejích byl odsouzen k trestu smrti a odvezen v zuboženém stavu do koncentračního tábora Mauthausen. V Mauthausenu byl kpt. Pavlík dne 26. ledna 1943 v 16:31 hod zastřelen (Bohata 2019).

„Byli jste stateční, to Vám nebude zapomenuto nikdy. Mohu Vám říci jen tolik, že tak jako u vás mělo se stát ve všech posádkách. Pak by se naše tehdejší situace vytvořila snad docela jinak. Váš statečný odpor byl vlastně jediným pevným bodem, o který jsme se mohli my v zahraničí opřít a na kterém jsme později začali budovat.“ E. Beneš (Janík 2019).

Hrdinové a historické události inspirují publicisty, spisovatele i režiséry. V roce 1956 byl natočen válečný film Jiřího Sequense „Neporažení“ inspirovaný skutečnou událostí z Czajánkových kasáren, kde se vojenská posádka odmítla vzdát.

Vzpomínání na hrdinu regionu kpt. Karla Pavlíka se odráží i v dalším článku (viz obrázek 2) redaktora a amatérského historika Jana Bohaty.

Historie regionu

NEZNÁMÍ HRDINOVÉ NAŠEHO KRAJE

Kapitán Karel Pavlík

Na černokosteckém novém hřbitově (1. čtvrť, 7. řada, 16. hrob č. 341) najdete symbolický hrob hrdiny protifašistického odboje kapitána Karla Pavlíka. Tento muž zemřel, protože ctil vojenskou přísahu, ve které slíbil, že bude bránit svoji vlast.

Karel Pavlík se narodil v Hradových Střimelicích 19. října 1900 v učitelské rodině. Měl celkem šest sourozenců. Matka rozená Kubínová byla v domácnosti. Obecnou školu navštěvoval ve Vyžlovce a měšťanku v Kostelci nad Černými lesy. Potom studoval učitelský ústav v Praze a vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. Jako kapitán sloužil v Místku a velel 12. kulometné rotě 8. pěšího slezského pluku, který se (4. 3. 1939) postavil jako jediná vojenská jednotka v republice proti německým okupačním vojskům. A jak to tenkrát bylo? Když padl první výstřel dal kapitán Karel Pavlík ihned povel „do zbraně“. Okupanti obklíčili československá kasárna (bývalá Czajankova továrna) a zahájili čtyřicetiminutový urputný boj, který ukončil rozkaz z vyšších míst. Statečný 3. prapor se musel vzdát. Údajně padlo 18 Němců a jen 2 z našich vojáků byli zraněni!

O této hrdinské události natočil v roce 1956 režisér Jiří Sequens film „Neporažení“. Po kapitulaci měli být naši vojáci odvezeni do zajateckého tábora, ale po krátkém věznění byli všichni propuštěni.

Kapitán Pavlík se ihned zapojil do ilegální organizace „Za vlast – skupina redaktora Bačka“. Se svojí ženou inicioval ilegální přechody přes hranice do Polska, a to z Ostravy na Frýdek a Bílý kříž. Tuto cestu absolvovali dobrovolníci (hlavně vojáci), kteří chtěli bojovat v zahraničí proti Hitlerovi. Pomohl přejít například čtyřem pilotům – J. Dudovi, St. Fejfarovi, O. Hrubému a J. Hudcovi, kteří statečně bojovali ve Francii a Velké Británii.

Historická fotografie zachycuje Karla Pavlíka s přítelkyní Majdou a rodiči

Po přeložení do Prahy, kde byl zaměstnán jako aktuárský tajemník Okresního školského úřadu, se Karel Pavlík i zde zapojil aktivně do odboje. Patřil k okruhu (skupina Jindra) kolem legendárního št. kapitána Morávka (zastřelil se při zatýkání na Prašném mostě 21. 3. 1942). Jako člen skupiny prof. Dr. Kratochvíla (a revidenta M. Šrámka) se Pavlík v únoru a v březnu 1942 dostal do kontaktu s budoucími národními hrdiny rotmistry Janem Kubišem a Josefem Gabčíkem, kteří tuto skupinu učili vyhledávat a vytyčovat vhodné cíle pro shoz zbraní z letadel. Tato dvojčlenná skupina parašutistů z Anglie s krycím názvem „Anthropoid – člověk“ provedla 27. května 1942 v 10.35 hod. v Praze - Libni atentát na říšského protektora R. Heidricha. Po tomto činu nastala vlna velkého zatýkání a vraždění československých obyvatel. Ta vyvrcholila vyhlazením Lidic 10. 6. 1942, kdy bylo zničeno 95 domů a z 493 obyvatel přežilo jen 137 žen a 17 dětí. V Ležákách 24. 6. 1942 byli zastřeleni všichni dospělí a ze 47 přežily je dvě děti. V zahraničí se akce Anthropoid právem považuje za největší akt evropského odboje 2. světové války. Díky této operaci západní státy odvolali své podpisy pod Mnichovskou dohodu!

Kapitán Karel Pavlík byl zatčen v pátek 4. září 1942 na konečné tramvaje č. 4 v Zahradním městě, kde se měl sejít s profesorem Ladislavem Vaňkem (1906-1993) – agentem gestapa a později STB. Stačil zastřelit služebního psa gestapa, potom byl sražen k zemi a přesilou přemožen. Hned po převezení na gestapo se pokusil o sebevraždu, aby nemohl nic vyprávět.

V Kounicových kolejích v Brně byl odsouzen k trestu smrti a odvezen v zuboženém stavu do koncentračního tábora Mauthausen, kde byl 26. ledna 1943 v 16.31 hod. zastřelen.

Po válce byl kapitán Karel Pavlík náš krajan, vyznamenan „in memoriam“ Československým válečným křížem 1939. Po roce 1990 byl povýšen na plukovníka. V roce 1999 obdržel záslužný kříž ministra obrany ČR 2. stupně „in memoriam“ a 28.10.1999 mu prezident republiky Václav Havel udělil medaili za hrdinství „in memoriam“ – za hrdinství v boji. Cest jeho památce!

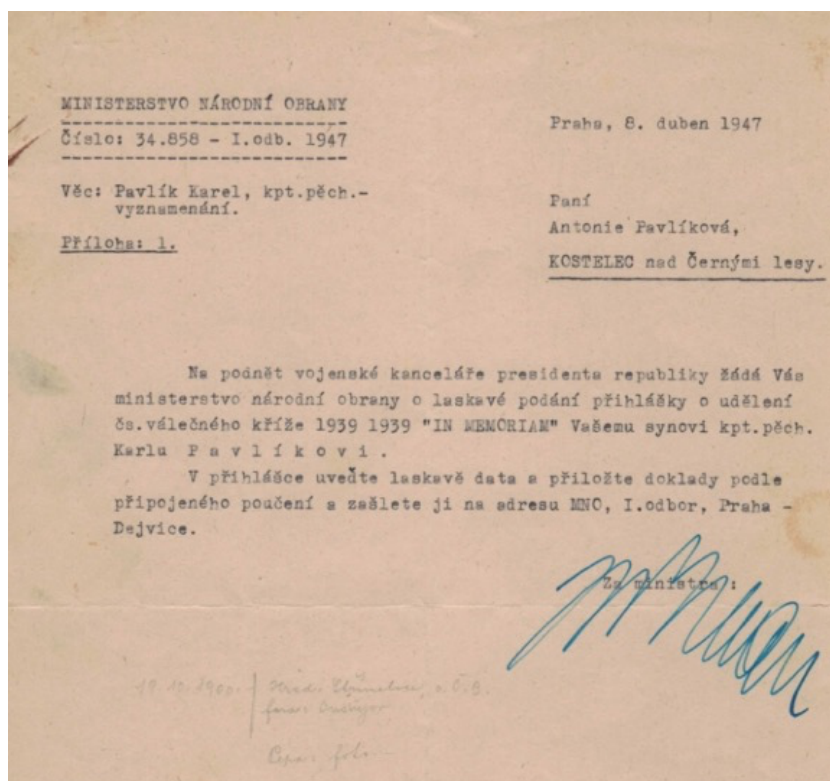
Jiří Bohata

Velký dík za informace, bez kterých by tento článek nemohl být napsán, patří paní B. Pavlíkové – švagrově kpt. Pavlíka a za fotografie její dceři J. Haladové z Příbrami.

Obrázek 2 Historie regionu/Časopis pro obyvatele kraje jihovýchodně za Prahou (ZÁPRAŽÍ 6/2010)

4.1.1 Vyznamenání významné historické osobnosti kpt. Karla Pavlíka

V roce 1947 byl kpt. Karel Pavlík vyznamenán Československým válečným křížem „in memoriam“, který přebírala jeho matka Antonie Pavlíková. Dopis z Ministerstva národní obrany, v němž je žádána o podání přihlášky o udělení vyznamenání je uveden na obrázku 3. Udělené vyznamenání je zachyceno na obrázku 4.

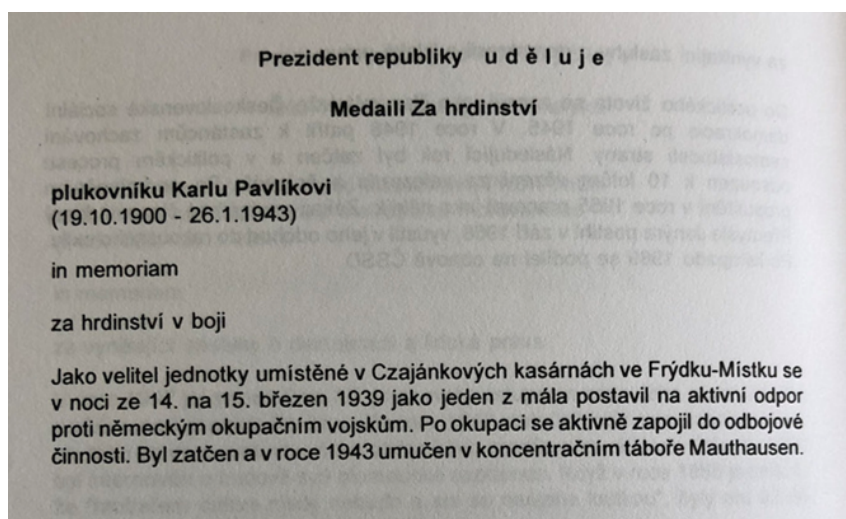
Obrázek 3 Dopis Antonii Pavlíkové (rodinný archiv)

Obrázek 4 Československý válečný kříž udělený kpt. Karlu Pavlíkovi „in memoriam“ (rodinný archiv)

V roce 1999 byl kpt. Pavlíkovi udělen Záslužný kříž ministra obrany ČR 2. stupně „in memoriam“. Byl zároveň povýšen na plukovníka. Od ministra Vetchého přebírala vyznamenání moje babička, Mgr. Alena Krausová (neteř kpt. Pavlíka).

Dne 28. října 1999 byla na Pražském hradě předána prezidentem Václavem Havlem medaile Za hrdinství v boji plk. Karlu Pavlíkovi „in memoriam“, kterou přebíral můj otec, Jaroslav Kraus (prasynovec kpt. Pavlíka). Text udělení tohoto vyznamenání a zachycení slavnostního ceremoniálu jsou zachyceny na obrázku 5 a obrázku 6.

Obrázek 5 Dopis z prezidentské kanceláře o udělení medaila Za hrdinství plk. Pavlíkovi (rodinný archív)

Obrázek 6 Předávání státního vyznamenání Medaile Za hrdinství prezidentem Václavem Havlem plk. Karlu Pavlíkovi „in memoriam“ na Pražském Hradě (rodinný archív)

4.1.2 Vzpomínání na rodinu Pavlíkovu

Vzpomínání moji babičky, Mgr. Aleny Krausové, učitelky z Kostelce nad Černými lesy, neteře plk. Karla Pavlíka.

„Dne **15. 11. 1858** se **Václavu Pavlíkovi** (narozenému 1822), tkadlecovi z Čáslavi a **Antonii roz. Vítkové** z Filipova **narodil syn Karel Leopold Pavlík**, můj dědeček, tatínek mého tatínka. Vystudoval učitelský ústav, a jak tehdy bylo dáno zákonem, byl nejdříve podučitel, který suploval na různých školách různou dobu za nemocné, zdravotní dovolené, lázně atd. Tento zákon platil určitě ještě před válkou, protože stejnou praxi zažil i můj tatínek, rovněž učitel. Po nejdříve pěti letech a po přísných zkouškách se stal definitivním učitelem a dostal stálé místo – naposledy v Hradových Střimelicích a na Vyžlovce, kde jako definitivní řídicí učitel odešel do důchodu. Protože bydlel s babičkou a dětmi (můj tatínek se na Vyžlovce narodil) ve školním areálu, museli při přechodu do důchodu opustit služební byt. Odstěhovali se do Kostelce nad Černými lesy, bydleli u Líznerů, na Pražské ulici naproti spořitelně. Měli ještě 3 nezaopatřené děti, a proto dědeček působil u soudu, údajně jako zapisovatel. Na dědečka si nepamatuji, zemřel 16. 2. 1935.

Karel se 12. 8. 1890 oženil s Antonií, roz. Kubíkovou, nar. 24. 9. 1875, svou bývalou žákyní. Ta byla dcerou Josefa Kubíka, hajného z Velenky (jeho otec byl Josef Kubík, výminkář a matka Anna Chvátlinová) a matky Marie (ta byla dcerou Josefa Bašuse, výminkáře a matky Anny roz. Vavákové z Milčic). Když zemřel její manžel Karel, bydlela moje babička u své dcery Toničky na Jevanské ulici. Babičku si pamatuji jako štíhlou, velkou, málomluvnou a smutnou paní, která vždy seděla u okna v černých šatech a černém šátku. Vídala jsem ji, jen když jsme byly se sestrou Janou u babičky Veselé na prázdninách, když jsme přijely z Citic. K Toničce jsme chodily často, její syn Jirka byl u nás téměř každý den. Babičce jsme byli (celá rodina) na pohřbu. Zemřela 6. 9. 1948. Oba moji prarodiče jsou pochováni v Kostelci, v jejich hrobě je i symbolicky pohřben jejich syn Karel.

Karel a Antonie měli 7 dětí:

Alba nar. 1893, provdala se za Ottu Radechovského, učitele, naposledy učil v Kozojedech. Byla pokroková a výstřední paní (před válkou už jezdila na motorce a nosila kalhoty, což bylo v té době nevídané). Byla prý tvrdohlavá a prchlivá, moje maminka tvrdila, že moje sestrs Jana je celá Albína. Měli jednoho syna Ottu. Tetu Albu jsem navštívila se sestrou několikrát Jako stará dáma v pravém slova smyslu, bydlela na Karlově náměstí v Praze. Jana u ní byla vícekrát, protože chodila do zdravotní školy a bydlela na internátě na nynější poliklinice na stejném náměstí. Zemřela asi v roce 1963. Nepamatuji se, že by se vídali s mým tatínkem.

Herma nar. 1896, provdaná Krákorová. Její manžel Bedřich byl učitel, učil mimo jiné ve Štíhlicích. Byl to chytrý pán, publikoval v oboru pedagogiky a archeologie, napsal i román. Měli syna Bedřicha a dceru. Bratranec Bedřich byl lékař, voják, publikoval v oboru tělovýchovy, v roce 1969 pracoval jako vysoká šarže ve vojenské nemocnici, Hermína s dcerou jezdily do Kostelce na hřbitov a k paní Motlové, dokonce se párkrát zastavily i u nás, naposledy tak v roce 1972, už v ulici Dvouletky. Herma mě dokonce kdysi oslovila na ulici, to jsem bydlela ještě na Pražské. Poznala mě, protože jsem byla prý podobná mému tatínkovi, jejímu bratrovi. Krákorovi zásobovali vojáka Karla potravinami. Když byl Karel zatčen, přijelo

gestapo zajistit i strýce Bedřicha, ale ten byl den před tím pochován, Herma byla přes měsíc zavřená, ostatní sourozenci jen krátce. Všichni totiž svorně, i Karel, tvrdili, že se už mnoho let nestýkají a že ani nevědí, kde Karel je. Herma se synem bydlela v Praze na Vinohradské vedle Rozhlasu.

Karel se narodil 1900. Oženil se s Emou, dcerou nějakého generála. Měli spolu dvě děti Dagmaru a Karla. Karel byl prostý pán, vadila mu vznešená společnost, stranil se jí. A to byl také jeden z důvodů jejich rozvodu. Karel prý velmi těžce nesl, že mu rodina jeho bývalé manželky odpírala styk s dětmi, vůbec se nepotkávali. Neznala je ani moje maminka. Na jeho, byť symbolickém hrobě nikdy nebyla. Na Folimance při odhalování pamětní desky Karlovi se ke mně přihlásil Karel Pavlík, jeho vnuk, bydlí v Mariánských Lázních. Do té doby vůbec nevěděl, jak slavný je jeho děda. Sliboval, že přijede do Kostelce na hrob, dala jsem mu i můj email, neozval se. Více o životě mého strýce jsem popsala v článku pro Černokostecký zpravodaj 4/2019 (viz Příloha I).

Josef se narodil v roce 1909. Byl učitel, stejně jako můj otec odešel hned po válce budovat pohraničí, učil v Kadani, naposledy byl ředitel gymnázia tamtéž. Když se připravovalo odhalení pamětní desky Karla na Folimance, dali organizátoři této akce na sociální síť, že zvou příbuzné. Ozval se vnuk Josefa jménem Jaroslav Hanyš, ale na odhalení nepřišel.

Antonie se narodila 12. 12. 1911. Pracovala jako dietní zdravotní sestra. Provdala se za pana Kopeckého, truhláře, měli dílnu vedle Spořitelny. S Toničkou se rozvedli, když jsme se nastěhovali z Citic do Kostelce, už dávno spolu nebyli. Bydleli na Jevanské ulici v pronajaté vilce. Měli syna Jirku, mého bratrance. Protože Tonička byla sama a chodila do práce, trávil u nás Jirka většinu školního volna. Byl o 3 roky starší než já. Asi v roce 1954 se Tonička odstěhovala i s Jirkou do lázní Teplice, našla si tam nějakého doktora.

Jaroslav, můj tatínek, narodil se 3. července 1914 na Vyžlovce. Do chlapecké měšťanské školy chodil v Kostelci, pak vystudoval učitelský ústav a učil jako učitel čekatel na různých školách a to v Tuklatech, Vykáni, Úvalech, Mukařově, Přišimasech, v Radimi a Libodřicích, kde získal definitivu. Pak se stal ředitelem školy v Horních Krutech. V té době jsem se narodila já, sestra Jana se narodila, když tatínek učil v Libodřicích. To bylo ve válce. Hned po osvobození se můj otec rozhodl, na výzvu pana prezidenta Beneše, budovat pohraničí po odsunu sudetských Němců. Umístěnku dostal do vesnice Citice, vedle Sokolova a elektrárny Tisové. Škola byla po Němcích v malé nevyhovující budově. Protože se tenkrát s velkým nadšením dělalo vše pro děti, vystavěla se velká a moderní škola. V polovině přízemí byla ředitelna, sborovna a náš velký byt, propojený se školní chodbou přes ředitelnu. Pro mne, Janu a naše kamarády to bylo skvělé, po skončení vyučování jsme lítali v celé budově, hráli jsme loutkové divadlo, vozili jsme kočárky po chodbách atd. Protože jsme byli v oblasti těžby uhlí, vytápěla se celá škola nepřetržitě, když uhlí došlo, okamžitě se přivezlo další. Tatínek tam vybudoval Vzorovou národní školu, zaváděl nové postupy učení, jezdili tam inspektoři a spousta exkurzí. Pamatuji se např. na návštěvu spisovatele Ondřeje Sekory, který napsal Ferdu mravence a Brouka Pytlíka. Měl besedu s dětmi a večer s dospělými, spal u nás a dal nám zlatého Ferdu ozdobeného českými granáty, nevím, kam se dárek zatoulal. Otec založil ve vsi spolky, pořádal plesy a další. V roce 1952 jsme se přestěhovali do Kostelce nad Černými lesy, ani nevím proč. Z Citic mnohokrát žádali tatínka, aby se tam vrátil, slibovali benefity, ale maminka nechtěla. V Kostelci učil jeden rok na zdejší škole, v dalším roce založil první pomocnou (zvláštní) školu na okrese. Byla proti Kadlečkově vile v přízemí, v patře jsme bydleli

my. Asi za 3 roky byla potřeba navýšit počet dětí ve škole, a protože prostory byly malé, přestěhovala se už zvláštní škola do Kadlečkovy vily, do prvního patra. Ve druhém jsme bydleli my, v přízemí byla školka. Tak se využívaly velké vyvlastněné domy. Tatínek se plně věnoval škole, vymýšlel nové pomůcky, učil násobilku na posuvném počítadle a další, sepsal pedagogické čtení, za které dostal titul Vzorný učitel. Vystudoval i logopedii, učil děti i dospělé správně mluvit. Všechny děti ze zvláštní školy naučil krasopisně psát, i když mnohé se toho moc nebyly schopny naučit. Vodil své žáky na poštu, vyplňovat složenky, zařizovat si potřebné na úřadech, ve spořitelně atd, aby byli v podstatě samostatní. Otec se zapojil i do Svazarmu, psal mnoho let městskou kroniku. Kouřil hodně, měl zdravotní problém s ledvinami. 11. února 1966 musel s ledvinami do nemocnice v Českém Brodě, kde 25. února zemřel, k základnímu onemocnění se přidal zápal plic a naprosté vyčerpání organismu, jak mi sdělili. Tatínek byl hodný, vždy v košili a saku, vyholený, káral jen pohledem, nemluvil ošklivě, nikdy nekřičel, nepil a zemřel v 52 letech.

Bohuslav se narodil 15. 1. 1917, byl také učitel, po převratu v roce 1948 přešel do státních služeb, byl účetním tajemníkem na ministerstvu spravedlnosti. Zemřel v prosinci 1949 za nejasných a nevyšetřených okolností, byl nalezen mrtvý pod schody v přízemí domu, kde s rodinou bydlel. Na Folimance se ozvala asi jeho vnučka, dala jsem jí můj email, neozvala se. Víím jen, že měl dvě dcery, nikdy jsem je neviděla, neznám ani jeho manželku.“

4.1.3 Kostelec nad Černými lesy

Kostelec nad Černými lesy leží ve Středočeském kraji, okres Praha-východ, správní obvod Říčany. S počtem obyvatel 3 804 (ČSÚ 2021) patří k menším městům. Celkem zaujímá plochu 1 770 ha. Hodnocení půdních typů v tabulce 2. Klimatický region: 3 - teplý, mírně vlhký (T3) a 5 – mírně teplý, mírně vlhký (MT2) (eKatalog BPEJ).

Kostelec nad Černými lesy se vyvíjel z poddanské vsi Černý Kostelec, poprvé zmíněné roku 1344. Ves tvořil shluk nízkých, ze dřeva roubených a došky krytých domků, ne příliš velkých a pohodlných. Malá okénka vyplněná měchuřinou, protože sklo bylo tehdy ještě velkou vzácností. Světlo dávaly hořící louče z borových nebo smrkových štěpin, protože jiné osvětlení nebylo. Síň a jedna obytná místnost, kde se shromažďovala i spala celá rodina a chlév pro několik kusů dobytka. Během husitských válek (1420) byla ves vypálena za to, že její vlastník Jan Sekretář z Kostelce se postavil na stranu krále Zikmunda (Mešejda 1967).

Počátky města, původně slovanského sídliště se datují do doby Přemyslovců. Podle pověsti zbudoval sv. Vojtěch kostelík, castellum, který byl valem ohrazenou pevností. Z tohoto místa

byla dobře střežena cesta z Prahy na Kouřim. Pevnost byla obklopená hlubokými, zdáli se černajícími jedlovými a smrkovými lesy. V roce 1489 byla ves povýšena na městečko a dostala práva konání trhů a provozování řemesel a roku 1920 byl název Černý Kostelec změněn na dnešní Kostelec nad Černými lesy (Cesty a památky; Místopisy).

S povýšením vsi na městečko roku 1489 lze předpokládat i vznik nejstarší městské knihy. Protože Kostelec patřil mezi menší města, vystačil s jedinou městskou knihou. Tato nejstarší černokostelecká městská kniha shořela v roce 1620 při požáru černokostelecké radnice. Již ve své době to bylo chápáno jako nenahraditelná ztráta. Městské knihy, které se na staletí staly základní právní jistotou, ve městech měly vliv na vznik gruntovních - pozemkových knih (Volf 1939).

Město Kostelec nad Černými lesy se rozkládá v náhorní poloze, těsně pod rozvodím Labe a Sázavy. Dodnes si černokostelecká oblast zachovala velmi zajímavé a rozmanité přírodní poměry krajiny leso-zemědělského typu. Černokostelecké lesy sahají od řeky Sázavy k Českému Brodu a ve východní části téměř ke Kouřimi. Celkově se na jižní a jihovýchodní straně Černokostelecka projevují vlivy drsnějšího předhoří Českomoravské vrchoviny, na severní, severovýchodní a severozápadní straně je patrný vliv mírnější Polabské nížiny. V hospodářském a sociálním rozvoji Černokostelecka od pradávna převažovala zemědělská a lesní prvovýroba (Klápště 1977). Zdejší půda měla špatnou bonitu a navíc byla pokryta hraničním lesním pásmem a to bylo oblast pro zemědělství i středověké osídlení méně výhodné.

Přehled typů půd v krajině Kostece nad Černými lesy je uveden v tabulce 2, podle které je zřejmé, že nejúrodnější černozemě jsou pouhá 3%, hnědozemě méně než 20% (Půdní typy VÚOMP).

Tabulka 2 Typologie půd Kostece nad Černými lesy - hodnoceno 897 ha (Půdní typy VÚOMP)

Skupiny půdních typů	Zastoupení (%)	Výměra (ha)
černozemě	3,29	29,50
hnědozemě	16,68	149,66
luzizemě	29,52	264,86
rendziny, parararendziny	0,00	0,00
regozemě	0,00	0,00
kambizemě	23,11	207,38
kambizemě dystrické, podzoly, kryptopodzoly	0,00	0,00
kambizemě, rankery, litozemě	0,00	0,00
silné svažitě půdy	1,39	12,43
pseudogleje	23,18	208,01
fluvizemě	1,06	9,50
černice	0,00	0,00
gleje	1,77	15,88
celkem	100,00	897,22

Stavby a především domy, jejich architektura i materiál, z něhož jsou postaveny, způsob, jak jsou seřazeny a rámeček, do něhož jsou umístěny – to vše dohromady určuje tvář města. Jejich dějiny pak dávají obraz událostí, jimiž v historii město procházelo. Při sepisování Josefského

katastru došlo též k prvnímu praktickému použití číselné evidence obytných budov. Toto první číslování prováděli vojáci od října roku 1770. Fyzickou numerizaci budov tehdy provedli vojáci křídou na vrata (odtud tedy název číslo popisné) a až později byly zhotoveny tabulky s čísly. Regionální historik Vojáček uvádí, že první očíslování domů bylo spojeno se zavedením povinných odvodů a následnou evidencí vojny schopných mužů. Vláda postihovala mazání čísel na domech tuhými tresty a pokutami (Vojáček 1936).

Nejdůležitější stavbou byl zámek (č. 1), dále se při číslování budov postupovalo přes domy pod zámeckými valy, Pražské předměstí mělo své vlastní číslování. Kromě domů byly číslovány (tzv. topografická čísla) i veškeré pozemky v katastru města. V roce 1867 došlo k zcela odlišnému přečíslování. S největší pravděpodobností se jednalo o trhovou osadu a až od roku 1489 se na základě privilegia mohli v Kostelci usazovat řemeslníci a obchodníci, občané mohli vařit pivo a slady. Tato okolnost měla vliv i na úpravu a uspořádání ulic a domů. Kostelec byl lokován podle klasické varianty pravidelného, tzv. šachovnicového půdorysu, kde se čtyřúhelné bloky domů řadí do ulic navzájem buď kolmých, nebo rovnoběžných, a kde střed města tvoří čtyřúhelníkové náměstí.

Kostelec se rozkládal při obchodní stezce vedoucí z Prahy do Kutné Hory. Město postupně ekonomicky rostlo a ze zemědělské vesnice se měnilo v zemědělsko-řemeslnickou osadu. Slibný rozvoj ale nakonec ukončila jednak třicetiletá válka, jednak začlenění do Černokosteleckého panství s vlastním silným centrem, tedy Kostelcem. Zemědělský charakter si město udrželo i po roce 1489, kdy na některé domy na severní a jižní straně náměstí byly vázány podlouhlé lány. I v současné době je zástavba v historickém jádru města jednotná jak v použitých detailech a konstrukcích, tak i po stránce dispoziční. Tento fakt je dokladem značného rozmachu zednické produkce v Kostelci zhruba od konce 15. století do počátku třicetileté války a v 19. století. V prostředí agrárních městeček, jakým Kostelec bezpochyby byl, vychází schéma i podoba domu z potřeb specifického kombinovaného zemědělsko-řemeslného provozu. Co se týče kamenných domů, je možno v samotném městě nalézt dva základní stavební typy domů. Starší typ byl stavěn na užších parcelách jako dům hloubkový s bočním průjezdem do dvora, krytým nebo otevřeným. Tyto domy jsou ve své běžné formě přízemní, trojprostorové s obytnou částí orientovanou do ulice (Mrvík 2012).

V Kostelci nad Černými lesy připomíná hrdinství Památník padlým za I a II. světové války (CZE-2122-02574) odhalený 3. 9. 1922 (viz obrázek 7). V roce 1927 byla do pomníku vložena prst' od Zborova (Ukrajina) při příležitosti 10. výročí bitvy v červenci 1917. Po roce 1945 byla přidána deska obětem II. světové války. Na pylonu je uveden datum vzniku Československa 28. X. 1918 a nápis: 1914 - 1918 VĚČNÁ PAMĚŤ PADLÝM VE SVĚTOVÉ VÁLCE. Všechny čtyři strany pylonu jsou popsány jmény celkem 87 jmény padlých obyvatel města Kostelce nad Černými lesy (Cesty a památky).

Nevyužitý potenciál města co se týče historie a přírody dal v roce 2019 vznik nové iniciativě podobně smýšlejících lidí. Náplň *Spolku černokosteleckého* je společně přispívat nápady, které mohou zvýšit úroveň kulturního i společenského dění města. Pozornost je upínána na vlastivědné poznávání přírodních zajímavostí, místní i regionální historie, na péči a ochranu o ně, popularizaci historických událostí, osobností a přírody města Kostelce nad Černými lesy. Dále je spolek otevřen spolupráci s fyzickými i právníckými osobami, městem,

obcemi, školami i jinými spolky, které budou mít zájem podílet se na zkvalitňování kulturního a společenského života ve městě. Spolek i jeho činnost je založen jako apolitický.

Obrázek 7 Památník padlým za I a II. Světové války

Cíle Spolku černokosteleckého:

- 1) Ochrana přírody a krajiny v katastru města Kostelec nad Černými lesy.
- 2) Podpora všestranné činnosti a aktivit organizováním brigád, pořádáním společenských a kulturních akcí pro děti, mládež i dospělé ve městě i v regionu.
- 3) Podpora promyšlených zásahů do stavebního rozvoje obce s důrazem na ochranu přírody a krajiny a rozkvet veřejného prostoru města Kostelec nad Černými lesy.

K doprovodné činnosti spolku může patřit:

- výsadba stromů, péče o drobná vodní díla nebo odhalování informačních tabul
- podněty a návrhy na prohlašování maloplošných chráněných území nebo památných stromů
- publikační nebo nakladatelská činnost (Černokostelecký zpravodaj 2019)

Připomínání kpt. Karla Pavlíka v Kostelci nad Černými lesy

Připomínání pozapomenutých hrdinů 2. odboje má za cíl nevládní organizace „Iniciativa A“, neformálního sdružením několika osob - Jaroslava Čvančary, Vlastislava Janíka a Karla Polaty, která spolupracuje s dalšími spolky a organizacemi.

Jaroslav Čvančara a Vlastislav Janík předali mojí babičce Mgr. Aleně Krausové (neteři kpt. Pavlíka) schránku s prstí z hromadného hrobu v koncentračním táboře Mauthausen. Schránka s prstí byla dne 19. října 2019 posvěcena kardinálem Dominikem Dukou na zádušní mši za obětí heydrichiády z Mauthausenu na Pražském hradě v katedrále sv. Víta (viz obrázky 8-10). Této čestné události se zúčastnili někteří pozvaní členové rodin obětí z Mauthausenu, včetně mojí babičky. Kardinál Duka pronesl velmi pěknou řeč, v níž připomněl, za jakou cenu získala naše země svobodu a vyzval k vlastenectví a hrdinství i budoucí generace.

Dne 20. října 2019 byla prst' uložena do rodinné hrobky rodiny Pavlíkovy (viz obrázek 11) v Kostelci nad Černými lesy. Toto místo je zároveň od roku 1947 symbolickým hrobem kpt. Karla Pavlíka.

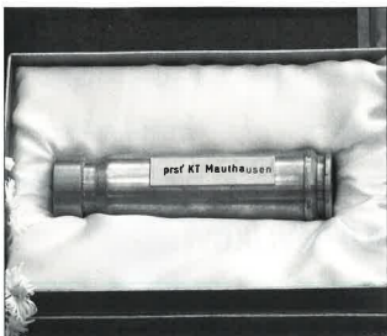

Obrázek 8 Svěcení schránky s prstí z koncentračního tábora v Mauthausenu (rodinný archív)

Obrázek 9 Kardinál Diminik Duka při slavnostní řeči 19. října 2019 (rodinný archív)

Badatelé Jaroslav Čvančara a Vlastislav Janík (tvořící 2/3 Iniciativy A.) připomněli podrobněji rozsáhlou odbojovou činnost kpt. Karla Pavlíka. Následně pak předali do rukou

Vojenská nábojnice s prstí

paní Aleny Krausové schránku s prstí, jež bude následně hřbitovní správou fyzicky umístěna do symbolického hrobu. Přítomní vzdali čest důstojníkovi čs. armády minutou ticha ukončenou vojenskou večeřkou a na závěr důstojného aktu zazněla státní hymna.

Foto a text Karel Polata, Iniciativa A.
Foto V. Korn

Obrázek 10 Vojenská patrona s prstí z KT Mauthausen (Černokostelecký zpravodaj 11/2019)

Obrázek 11 Symbolický hrob kpt. Karla Pavlíka v Kostelci nad Černými lesy

V říjnu roku 2019 se v Kostelci nad Černými lesy uskutečnil orientační běh „Memoriál kapitána Pavlíka“ (viz obrázek 12), kterého se zúčastnilo přes 800 účastníků (Janík 2019).

MEMORIÁL A POCTA KPT. KARLU PAVLÍKOVÍ

Celou neděli 20. 10. 2019 probíhal v Kostelci nad Černými lesy Memoriál kpt. Karla Pavlíka - závod v orientačním běhu, jehož se zúčastnilo přes 800 závodníků.

Děk patří organizátorům z TJ Sokol Kostelec nad Černými lesy, SK GORDIC Praha Kačerov a SK Stopa Praha. Odměnou za několikaměsíční přípravu tak velké akce bylo i ideální počasí.

Centrem závodu se stal areál místního pivovaru, kde byly umístěny i informační tabule přibližující osudy kpt. Karla Pavlíka.

Podklady zpracoval badatel Vlastislav Janík, jenž je jak členem Iniciativy A., tak i orientačním běžcem a díky němu byl závod jménem hrdiny 2. odboje pojmenován.

Hrob rodiny Pavlíkových na kosteleckém hřbitově

Nezávislá Iniciativa A. (ve spolupráci s MČ Praha2, ČsOL Praha 3 a Rotou Nazdar) navrhla a na den 80. výročí boje o Czajánkovy kasárny 14. 3. 2019 připravila slavnostní odhalení pamětní desky kapitánovi Pavlíkovi. Ta je umístěna na domě Na Folimance 19, Praha 2 v místě jeho posledního bydliště před zatčením v září 1942.

Desku odhalila paní Alena Krausová, neteř připomíná-ného hrdiny. Na místě jsme jí slíbili, že do symbolického hrobu ještě v roce 2019 uložíme prst z místa památníku KT Mauthausen.

Předání schránky s prstí

Vlastislav Janík následně v Rakousku, z tzv. Aschenhalde (místa, kam byl vysypáván popel s ostatky v táboře zavražděných vlastenců) odebral prst a ta byla následně uložena ve vojenské nábojnici.

Tato schránka byla v sobotu v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě, během zdušnění mše za zavražděné hrdiny heydrichiády, posvěcena Dominikem kardi-nálem Dukou.

Po závodech se v podvečer na místním hřbitově uskutečnil komorní obřad, kterého se zúčastnila paní starostka Ing. Jana Havelková, členové rodiny, zástupci organizátorů memoriálu i společenských organizací atd.

Paní starostka zdůraznila odkaz a vzor kapitána Pavlíka pro dnešek. Svoboda a demokracie nejsou samozřejmostí a pro jejich zachování musíme být připraveni bojovat, stejně jako on.

Obrázek 12 Memoriál kpt. Pavlíka (Černokostelecký zpravodaj 11/2019)

Jak se krajina Kostelce nad Černými lesy proměnila po 80 letech, je možné vidět při porovnání leteckých měřičských snímků (orthofotomapy) z archívních snímků Zeměměřičského úřadu z roku 1940 a roku 2020 na obrázku 13 a obrázku 14 (Archív ZÚ). Z nich je patrné, že se krajina Kostelce nad Černými lesy rozrostla především o zástavbu rodinných domů. Letecké měřické snímky dokladují stav a vývoj krajiny v jednotlivých lokalitách, mohou být používány např. při výstavbě, rekonstrukci původní krajiny, pro plánování rozvoje území, apod.

Obrázek 13 Letecký měřický snímek - Kostelec nad Černými lesy 1940 (Archív ZÚ)

Obrázek 14 Letecký měřický snímek - Kostelec nad Černými lesy 2020 (Archív ZÚ)

4.1.4 Frýdek-Místek

Město Frýdek-Místek se nachází v Moravskoslezském kraji, je okresním městem i správním obvodem s 55 006 (ČZÚ 2021) obyvateli. Celkem zaujímá plochu 5 161 ha. Hodnocení půdních typů v uvedeno v tabulce 3. Klimatický region: 6 – mírně teplý (až teplý), značně vlhký (MT3) a 7 – mírně teplý, vlhký (MT4) (Půdní typy VÚOMP).

Ves označená jako Friedeberg, později Místek, se objevuje v roce 1267 v závěti olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburgu. Místek je charakterizován jako trhovía ves se čtyřiceti lány. Český král Přemysl Otakar II. a opolský kníže Vladislav stanovili roku 1256 hranice mezi Moravou a piastovským opolským knížectvím podél toku řeky Ostravice. Řeka tvořila zemskou hranici mezi Moravou a Slezskem do 1. prosince 1928. Moravská část regionu trpěla vnitřními zápasy probíhajícími po smrti Václava III. Většina území byla tehdy biskupskými lény. V domácích válkách koncem 14. století byl Friedeberg zničen. Bylo založeno městečko pod názvem Newenstetil (Nové Městko nebo Místko). V roce 1402 byl Místek připojen spolu s celým panstvím k Těšínsku.

Frýdek byl založen mezi lety 1327 – 1335, kdy nahradil ves Jamnici. V 16. století se již spojené frýdecko-místecké panství stalo předmětem sporů, protože místecké části hrozilo definitivní odtržení od Moravy a připojení k Těšínsku. Naštěstí Místecko a Frýdecko koupil v roce 1581 biskup Stanislav Pavlovský od Jiřího z Lohova. O tři roky později biskup Pavlovský odprodal frýdecké panství Bartoloměji Bruntálskému z Vrba a Místecko připojil k hukvaldskému panství, jehož součástí zůstalo až do roku 1850. Frýdecko-místecké panství představovalo již v roce 1580 celkem 22 obcí s 681 usedlostmi. Z toho dvě města Frýdek a Místek měla 267 usedlostí, z nichž samotný Frýdek měl jich 163. Bylo zde právo mýta, právo mílové aj. mezi řemesly převažovalo soukenictví. Místek měl ráz spíše zemědělský. Obchodování solí a dobytčím bylo přínosné pro obě města, podobně i zpracování dřeva a rybníkářství (Frýdek-Místek)

Frýdek-Místek (město zeleně) a jeho okolí nepatří v rámci České republiky k přírodně nejbohatším územím, některé prameny označují dokonce Pobeskydí jako území druhově chudé. Vysokou krajinnou zeleň tvoří především lesy a doprovodné porosty vodotečí, v zastavěném území pak největší výměru má sídlištní a parková zeleň. Na území města Frýdku-Místku je celková rozloha lesní půdy přes 1000 ha a lesnatost území města je 23 %. Přehled půdních typů Frýdku-Místku je uveden v tabulce 3. Z ní vyplývá, že se zde nevyskytují černozemě ani hnědozemě, převažují pseudogleje (Půdní typy VÚOMP).

Tabulka 3 Typologie půd Města Frýdek-Místek - hodnoceno 2581 ha (Půdní typy VÚOMP)

Skupiny půdních typů	Zastoupení (%)	Výměra (ha)
černozemě	0,00	0,00
hnědozemě	0,00	0,00
luvizemě	0,00	0,00
rendziny, prararendziny	0,00	0,00
regozemě	13,27	342,46
kambizemě	9,12	235,49
kambizemě dystrické, podzoly, kryptopodzoly	0,00	0,00
kambizemě, rankery, litozemě	0,05	1,28
silné svažitě půdy	2,55	65,82
pseudogleje	69,74	1 800,19
fluvizemě	3,09	79,86
černice	0,00	0,00
gleje	2,18	56,15
celkem	100,00	2 581,26

Dle statistiky půdního fondu se ve Frýdku-Místku nachází: zemědělská půda 2526,6 ha (orná půda, zahrady, ovocné sady, louky a pastviny), lesní půda 1175,5 ha, vodní plochy 192,1 ha, zastavěné plochy 294,1 ha, Ostatní plochy 969,7 ha. Na území města se nachází naučné stezky, např. Naučná stezka Frýdecký les, Bludné balvany. Ve městě se nachází velké množství upravených parků. Největším parkem v Místku jsou Sady Bedřicha Smetany (přes 7 ha) na nábřeží řeky Ostravice. Ve Frýdku je největším parkem Zámecký park. Na území města jsou vyhlášeny 4 památné stromy. Válečné události rezonují krajinou díky velkému množství válečných hrobů, památek padlým a pamětním deskám. Ve vlastnictví a tudíž péči města Frýdku-Místku je jich dle tabulky 4 velké množství (Frýdek-Místek).

Tabulka 4 Válečné hroby a pietní místa na území města ((Frýdek-Místek)

Poř. č.	Název válečného hrobu	parc. č.	k. ú.	vlastník válečného hrobu	vlastník nemovitosti
1	Památník padlým příslušníkům RA při osvobození Frýdku	6736/1	Frýdek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
2	Čestné hroby občanů, kteří položili své životy při osv. v místní části Frýdku	6736/1	Frýdek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
3	Hrob Bohdana Kobližky	6736/1	Frýdek	fyzická osoba	město Frýdek-Místek
4	Pomník padlých v I. a II. světové válce	1541	Frýdek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
5	Pamětní deska padlým příslušníkům TJ Sokol	1596	Frýdek	Tělocvičná jednota SOKOL, FM	Tělocvičná jednota SOKOL, FM
6	Pamětní deska padlým a umučeným zaměstnancům ČSD	7661	Frýdek	České dráhy, a.s.	České dráhy, a.s.

7	Pamětní deska obětem II. světové války	3696/1	Frýdek	není znám	ArcelorMittal Ostrava a.s.
8	Památník osvobození	3235/19	Frýdek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
9	Pomník pěti obětem fašismu ve FM - Lískovci	3701	Frýdek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
10	Pomník padlým na Nových Dvorech-Vršavci	5808	Frýdek	není znám	město Frýdek-Místek
11	Památník 8. Slezského pluku	143/2	Místek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
12	Památník Pohřeb v Karpatech	3428	Místek	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
13	Pamětní deska	61/1	Místek	není znám	Stavovská s.r.o.
14	Památník popraveným a umučeným Sokolům	149/2, 155/1	Místek	není znám	Fyz. osoba a město Frýdek-Místek
15	Oběti světové války	112/3	Skalice u Frýdku-Místku	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
16	Společné pohřebiště na hřbitově	4095	Lískovec u Frýdku-Místku	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
17	Památník obětem v Lískovci	4218	Lískovec u Frýdku-Místku	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
18	Památník obětem fašismu v boji s nacisty	11	Chlebovice	město Frýdek-Místek	město Frýdek-Místek
19	Památník padlým hrdinům	3	Chlebovice	město Frýdek-Místek	ŘK farnost Chlebovice
20	Památník na paměť vlasteneckého kněze B. Uhlíře	3	Chlebovice	město Frýdek-Místek	ŘK farnost Chlebovice
21	Pamětní deska B. Uhlíře	275	Chlebovice	město Frýdek-Místek	fyzická osoba
22	Hrob Oldřicha Zlého	3	Chlebovice	fyzická osoba	ŘK farnost Chlebovice
23	Pomník padlým na Panských Nových Dvorech	7827	Panské Nové Dvory	není znám	fyzická osoba

Příkladem národní kulturní památky (katalog) na frýdecko-místecku je Památník partyzánského hnutí – sousoší „Noční přechod“ (ÚSKP 11798/8-2159) na obrázku 15 (Památkový katalog), nebo partyzánský pomník na úbočí Malého Travného s naučnou stezkou Partyzánská Morávka a v blízkosti partyzánský bunkr. Obyvatelé Morávky v době II. světové války intenzivně spolupracovali s partyzány, kteří vedli protifašistický odboj z úkrytů v okolních lesích. V prosinci 1944 byli partyzáni přepadeni Němci a po krutých výsleších byl odhalen a zničen jejich bunkr. Spolupracující obyvatelé byli odsouzeni a 14 jich bylo popraveno a 10 odvečeno do koncentračního tábora.

Obrázek 15 Památník partyzánského hnutí – sousoší Noční přechod (Památkový katalog)

Připomínání kpt. Karla Pavlíka ve Frýdku-Místku

V roce 2000 proběhl na počest plk. Pavlíka slavnostní pietní akt ve Frýdku-Místku a na místě bývalých Czajankových kasáren byl odhalen Památník 8. pěšího pluku „Slezského“ (viz obrázek 16, detail obrázek 17), kterého se zúčastnil Petr Halada (prasnovec kp. Pavlíka). Nápis *ZDE KLADL SE ZBRANÍ V RUCI 8. PĚŠÍ PLUK SLEZSKÝ“DNE 14. BŘEZNA 1939 ODPOR NĚMECKÝM OKUPANTŮM* připomíná událost, která ovlivnila nejen historii města a krajiny ale celého našeho národa. U tohoto památníku se pravidelně koná položení věnců.

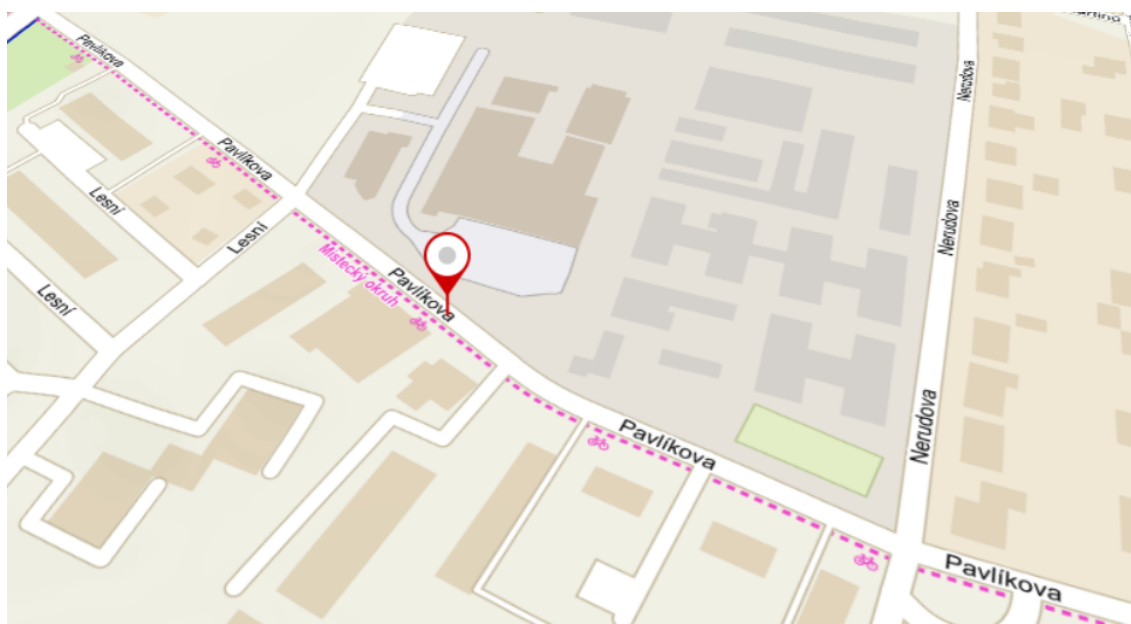
Obrázek 16 Památník 8. pěšího pluku ve Frýdku-Místku

(rodinný archív)

Obrázek 17 Detail památníku 8. pěšího pluku ve Frýdku-Místku (rodinný archív)

Ve Frýdku-Místku byla na počest významné osobnosti kpt. Pavlíka, pojmenována ulice „Pavlíkova“ (viz obrázek 18 a obrázek 19).

Obrázek 18 Pavlíkova ulice ve Frýdku-Místku (Mapy.cz)

Obrázek 19 Pavlíkova ulice ve Frýdku-Místku (Street view - Mapy.cz)

Proměna místa Czajankových kasáren

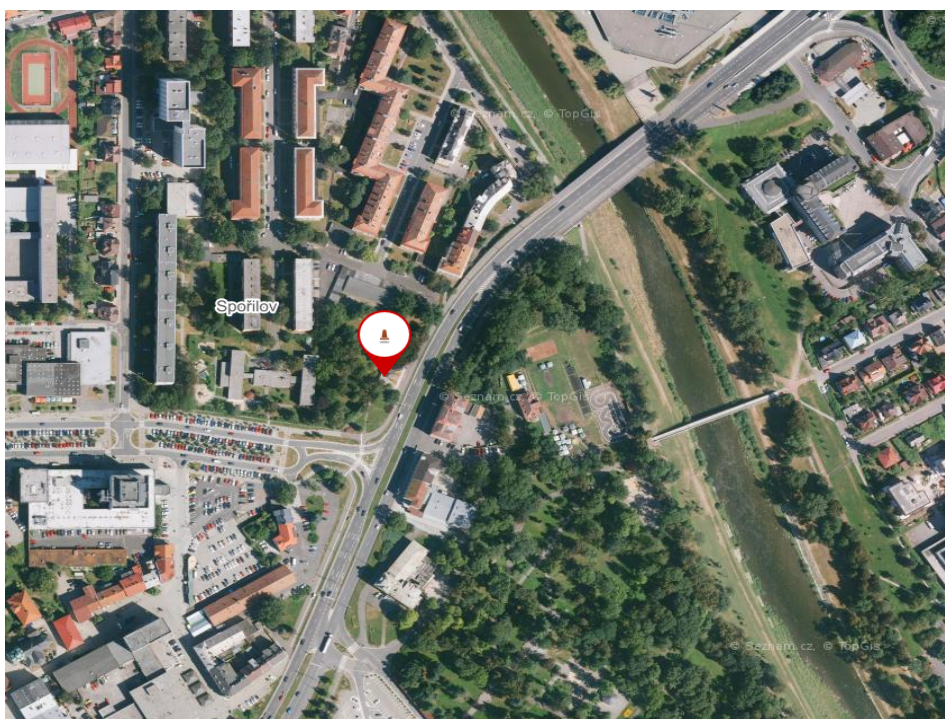
Při porovnání archivních leteckých měřičských archivních snímků z oku 1938 a z roku 2019 znázorněných na obrázku 20 a obrázku 21 je patrné, že se místo Czajankových kasáren v průběhu let proměnilo a kasárna se tam již nenacházejí. Dnes se na jejich místě nachází výše zmíněný památník 8. pěšího pluku (bývalá Czajankova kasárna). Jeho umístění v krajině je znázorněno na obrázku 22, detail na obrázku 23.

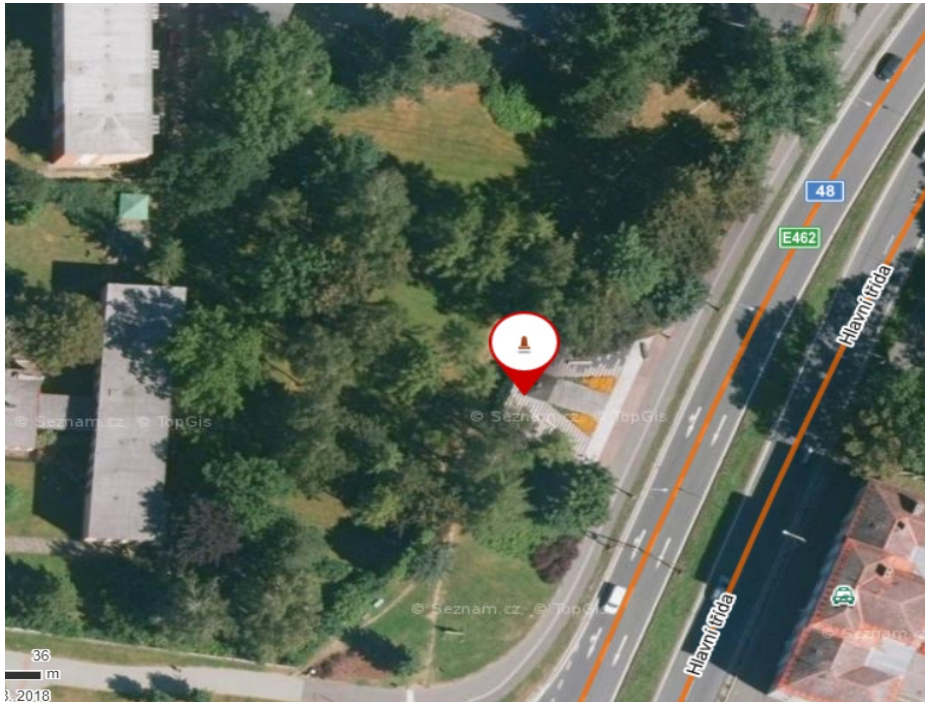
Obrázek 20 Letecký měřičký snímek Czajankových kasáren v Místku z roku 1938 (archív ZÚ)

Obrázek 21 Letecký měřický snímek bývalých Czajankových kasáren ve Frýdku-Místku z roku 2020 (archív ZÚ)

Obrázek 22 Památník 8. pěšího pluku, bývalá Czajankova kasárna ve Frýdku-Místku, současnost (Google.com/maps)

Obrázek 23 Detail umístění památníku ve Frýdku-Místku současnost (Google.com/maps)

Vzpomínka Josefa Vantucha, dělesloužícího poddůstojníka u 8. pěšího pluku v Místku

Ve své vzpomínce z roku 1984 se Josef Vantuch zmiňuje o vstupu hitlerovské armády do Místku dne 14. března 1939: „*Pěší pluk „Slezský“ měl tenkrát kasárnu u lesa blízko silnice do Palkovic. V těch kasárnách bylo velitelství pluku, I. A II. Prapor a náhradní III. Prapor byl detašován a měl kasárny ve středu města Místku, v objektu bývalé Czajankové textilní továrny. Kritického 14. března měli vojáci zaměstnaní jen v kasárnách. Důstojníci odešli v poledne domů. Někteří rotmistři a poddůstojníci byli na odpoledne pozváni k III. Praporu na jazykový kurs. Asi ve 14:30 hod. telefonovala četnická stanice ve Svinově, že německá vojska překročila naše „nové“ státní hranice v prostoru za Ostravou. Také četnická stanice v Příboře hlásila, že Němci postupují směrem na Místek. Důstojník na vel. pluku poslal ihned kurýra s hlášením pro velitele pluku, plukovníka Eliáše, který v kasárnách nebyl. Současně byly tyto důležité zprávy hlášeny telefonicky velitelství 8. divize v Hranicích a současně žádány potřebné rozkazy pro tuto kritickou situaci. Vel. 8. dovoze však nařídilo, aby byl zachován naprostý klid a pluk, aby čekal na rozkazy. Velitelství divize však již žádné rozkazy nevydalo. Velitelství praporu a velitelství rot nebylo o této kritické situaci vůbec informováno...Najednou bylo asi 17 hod., jsem uslyšel palbu ze středu města. Palba přestala asi v 18hod. „* Detailnější vzpomínky Josefa Vantucha na situaci v Místku a popis bojů a osud vojáků jsou uvedeny v příloze II (rodinný archív).

Vzpomínka Svatoslava Kalicha na kpt Karla Pavlíka

Pamětník boje v Czajánkových kasárnách Svatoslav Kalich, příslušník 8. pěšího pluku Slezského a účastníkem ozbrojeného střetnutí s okupační německou armádou 14. března 1939 v Místku řekl v rozhovoru s Pavlou Karbanovou po válce (rodinný archív): „*Když byla hodina*

tělocviků, tak pan kapitán všechny ty roty vzal dohromady a už se běželo z kasáren ven, do těch parků tam, kolem Ostravice nahoru až k Bašce a potom zpátky. Měli jsme ho strašně rádi. Opravdu. Měl takovou bradku, zarostlý byl, šikovní. Jenom chudák, toho Němci stejně [...] odsoudili a odstřelili ho a hotovo. Bylo ho škoda.“

4.1.5 Hlavní město Praha

Praha je hlavním městem České republiky, fungující jako samostatný kraj. Žije zde přes 1,3 mil. obyvatel (ČSÚ 2021). Jeho rozloha zaujímá téměř 500 km². Půda zaujímá plochu 49 618 ha. Hodnocení půdních typů v tabulce 5. Klimatický region: 2 – teplý, mírně suchý (T2) (eKatalog BPEJ). Podle tabulky 5 je patrné, že se v Praze se nachází téměř 20% černozemě a více než 20% hnědozemě, Jde tedy o velmi úrodnou krajinu.

Tabulka 5 Typologie půd města Praha - hodnoceno 22501 ha (Půdní typy VÚOMP)

Skupiny půdních typů	Zastoupení (%)	Výměra (ha)
černozemě	18,28	4 113,81
hnědozemě	22,24	5 005,43
luvizemě	0,37	83,74
rendziny, prararendziny	2,35	528,49
regozemě	5,15	1 158,25
kambizemě	37,04	8 333,93
kambizemědystrické, podzoly, kryptopodzoly	0,00	0,00
kambizemě, rankery, litozemě	2,23	502,03
silné svažitě půdy	2,36	529,95
pseudogleje	2,21	497,77
fluvizemě	5,10	1 146,46
černice	1,77	397,33
gleje	0,91	204,20

Praha stověžatá má velké množství kulturních a historických staveb, v centru přes 1200, celkově je těchto objektů téměř 3000. Mezi Vyšehradem a řekou Vltavou vzniklo ve 12. století Staré Město pražské a o jedno století později Nové Město pražské. Ve 13. století byla postavena

na Starém Městě Staroměstská radnice s unikátním orlojem. Radnice obklopující Staroměstské náměstí se stala svědkem popravy 27 českých pánů v roce 1621. Dnes ji připomínáme symbolickými bílými kříži na dlažbě před budovou radnice. Staré Město propojuje s Malou Stranou v podhradí celosvětově známý Karlův most (1357-1402) postavený za vlády Karla IV. S Malou Stranou sousedí Josefov (Židovské město). Symbolika je i v budově Národního divadla (1881) stojící na nábřeží Vltavy v Novém Městě, které obnovil „Národ sobě“ po jeho vyhoření v roce 1883 z peněz veřejné sbírky. Okolo Pražského hradu, jehož architektonickou chloubou je chrám sv. Víta, jsou Hradčany. Historické centrum města s unikátním panoramatem Pražského hradu a Hradčan je od roku 1992 památkovou rezervací UNESCO (Hlavní město Praha).

Na území hlavního města se v současnosti využívají různá prostorová členění podle:

- sociální geografie - volební obvody, sčítací obvody, správní obvody (státní správa), samosprávné městské části, katastrální území, dopravní okrsky, policejní okrsky, území podle PSČ nebo urbanistické obvody
- populační statistiky - 901 základních sídelních jednotek (urbanistických obvodů), 112 katastrálních území (nebo územně technických jednotek) až po 57 městských částí

V Praze existují čtyři koncentrické zóny:

- historické jádro města,
- vnitřní město,
- vnější město
- periferie.

Za administrativní hranicí města je Praha-východ a Praha-západ. V současné době je obchodní city na území Starého a Nového Města (rozšíření na Karlín a Vinohrady) a koncentrace vládních úřadů na Hradčanech a Malé Straně (rozšíření na Dejvice, Bubeneč a Střešovice). Vhodným předělem mezi vnitřním a vnějším městem je historicky hranice Velké Prahy platná do 60. let 20. Století. Vymezení vnitřního města je možné také na základě kompaktní městské zástavby - bloky činžovních domů (sídelní zástavba) a okrsky vilových čtvrtí. Barrandov, Spořilov a Hodkovičky jsou vedle původních sídlišť a oddělují vnitřní město od vnějšího. Mezi typické čtvrti vnějšího města lze řadit sídliště Jižního, Severního nebo Jihozápadního Města a další rezidenční oblasti. Kritéria, podle kterých lze zařadit urbanistické obvody do typů zástavby uvádí tabulka 6 (Ouředníček et al. 2021).

Tab. 6 Základní kritéria pro zařazení urbanistických obvodů do typů Hlavního města Praha (Ouredníček et al. 2021)

Typ zástavby	kritéria
Historická zástavba	Všechny urbanistické obvody uvnitř historických hradeb, šest historických katastrálních území Staré Město, Josefov, Nové Město, Malá Strana, Hradčany, Vyšehrad.
Vilové čtvrti	Převládající zastoupení rodinných domů, větší domy se zahradou především ve vnitřním městě; například Hodkovičky, Hanspaulka, Baba, Ořechovka, části Podolí, Košíř, Vinohrad aj.
Činžovní domy	Převládající zastoupení nájemních bytových domů, především ve vnitřním městě; například Žižkov, Vinohrady, Smíchov, Karlín, části Dejvic, Holešovic aj.
Sídliště	Převládající zastoupení cihlových a panelových bytových domů vzniklých po 2. světové válce; například Jižní Město, Stodůlky, Novodvorská, Invalidovna, Černý Most aj.
Domky v kompaktní zástavbě	Převládající zastoupení rodinných domů, menší dělnické a řadové domky především ve vnějším městě; například Kačerov, starý Chodov, Malá Chuchle, původní jádra obrostlá panelovými sídlišti.
Venkovská zástavba	Převládající zastoupení rodinných domů, starší jádra venkovských sídel a nové rezidenční okrsky suburbii; například Točná, Miškovice, Kolovraty, Sobín aj.
Urbanistické obvody s novou výstavbou	Byly vymezeny dvě kategorie: a) výhradně s novou zástavbou po roce 2001 (čtvercový rastr na obrázku 13.12) – alespoň 10 nových domů a zároveň alespoň 40 % domů je nových; b) s významným podílem nové výstavby po roce 2001 (čárkovaný rastr) – alespoň 50 nových budov a zároveň alespoň 10 % domů je nových.

Připomínání kpt. Karla Pavlíka v Praze

Podle Památkového katalogu Národního památkového ústavu je v Praze evidováno 5 pomníků, 26 památníků, mezi něž patří kulturní památka Národní památník na Vítkově na obrázku 24 (ÚSKP 11742/1-1328)). V jeho expozici bylo v minulosti možné vidět vojenkou uniformu kpt. Karla Pavlíka a nějaké písemnosti v zasklené vitríně. V současné době jsou uloženy v depozitáři.

Obrázek 24 Národní památník na Vítkově (Památkový katalog)

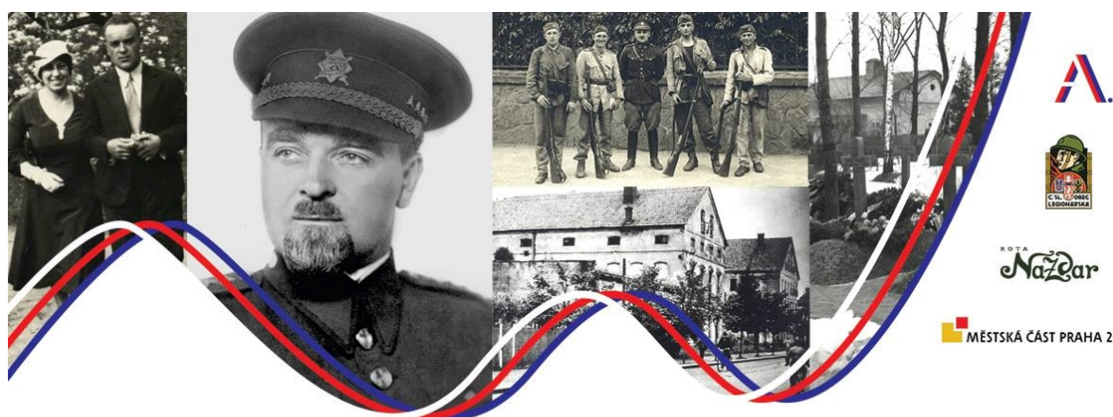
Iniciativa A se zasloužila spolu s dalšími organizacemi o odhalení pamětní desky hrdinovi druhého odboje kpt. Pavlíkovi dne 14. března 2019 na adrese Na Folimance 15, Praha 2, kde bydlel kpt. Pavlík těsně před svým zatčením gestapem (viz obrázek 25 a obrázek 26). Pozvánka v den březnového odporu v roce 1939 je uvedena na obrázku 27.

Obrázek 25 Slavnostní odhalení pamětní desky kpt. Pavlíkovi v Praze (rodinný archív)

Obrázek 26 Pamětní deska kpt. Pavlíkova Praze (rodinný archív)

Iniciativa A., ČsOL, Rota Nazdar a MČ Praha 2
 si vás dovoluji pozvat na slavnostní odhalení pamětní desky hrdinovi druhého odboje

kpt. Karlu PAVLÍKOVI

Těšíme se na setkání ve čtvrtek 14. 3. 2019 v 17.00.
 Na Follmance 19, Praha 2

Obrázek 27 Pozvánka Iniciativy A na odhalení pamětní desky kpt. Pavlíkovi v Praze
 (rodinný archív)

Proměna krajiny ulice na Folimance v Praze

Podle leteckých měřičských snímků z roku 1940 a roku 2020 na obrázku 28 a obrázku 29 je zřejmé, že si krajina a zástavba v okolí ulice Na Folimance 15 v Praze 2 výraznou změnou neprošla a vzhledem k množství památek a kulturních hodnot si pravděpodobně historická centra ponechají svůj ráz i do budoucna a v územní plánování nebude probíhat mnoho změn.

Obr. 29 Letecký měřičský snímek z roku 1940, Na Folimance 15, Praha 2 (Archív ZÚ)

Obr. 28 Letecký měřičský snímek z roku 2020, Na Folimance 15, Praha 2 (Archív ZÚ)

4.1.6. Dotazníkové šetření

V rámci této práce byl vytvořen standardizovaný dotazník zkoumající veřejné mínění na téma drobné památky a s nimi související historické osobnosti/ události a místa. Jak společnost vnímá drobné památky, bylo zjišťováno položením 10 otázek. Dotazník byl zaslán elektronickou formou reprezentativnímu vzorku společnosti. Cílem dotazníku bylo kvantitativní metodou nastínit názory a postoje obyvatel České republiky.

1. Kde bydlíte?
a) ve městě b) na venkově c) jiná
2. Zajímáte se o drobné památky?
a) ano) b) ne c) občas d) jiná
3. Zajímáte se o historické osobnosti a události?
a) ano) b) ne c) občas d) jiná
4. Má podle vás historická osobnost vliv na prestiž krajiny?
a) ano) b) ne c) nevím d) jiná
5. Je podle vás důležité zakomponovat drobné památky do zástavby?
a) ano) b) ne c) nevím d) jiná
6. Je podle vás existence drobných památek pro krajinu důležitá?
a) ano) b) ne c) nevím d) jiná

7. Je podle vás existence drobných památek důležitá pro společnost?

a) ano) b) ne c) nevím d) jiná

8. Jaký má památné místo a připomínání historických osobností/ událostí a míst vliv na jedince?

a) pozitivní b) negativní c) žádný d) jiný

9. Měly by si budoucí generace připomínat historické osobnosti/ události/ místa?

a) ano) b) ne c) nevím d) jiná

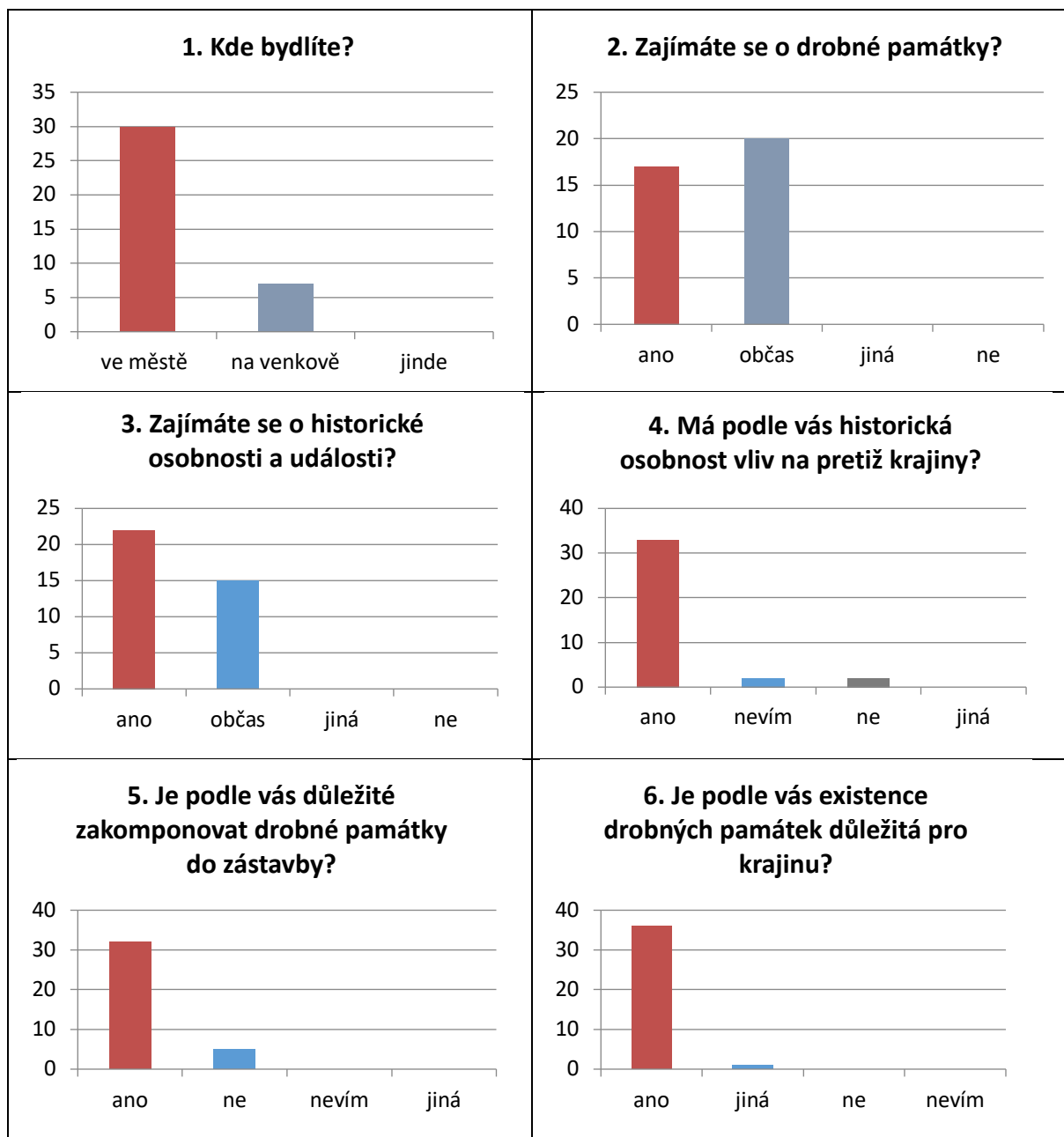
10. Jaký je podle vás nejvýznamnější přínos drobných památek?

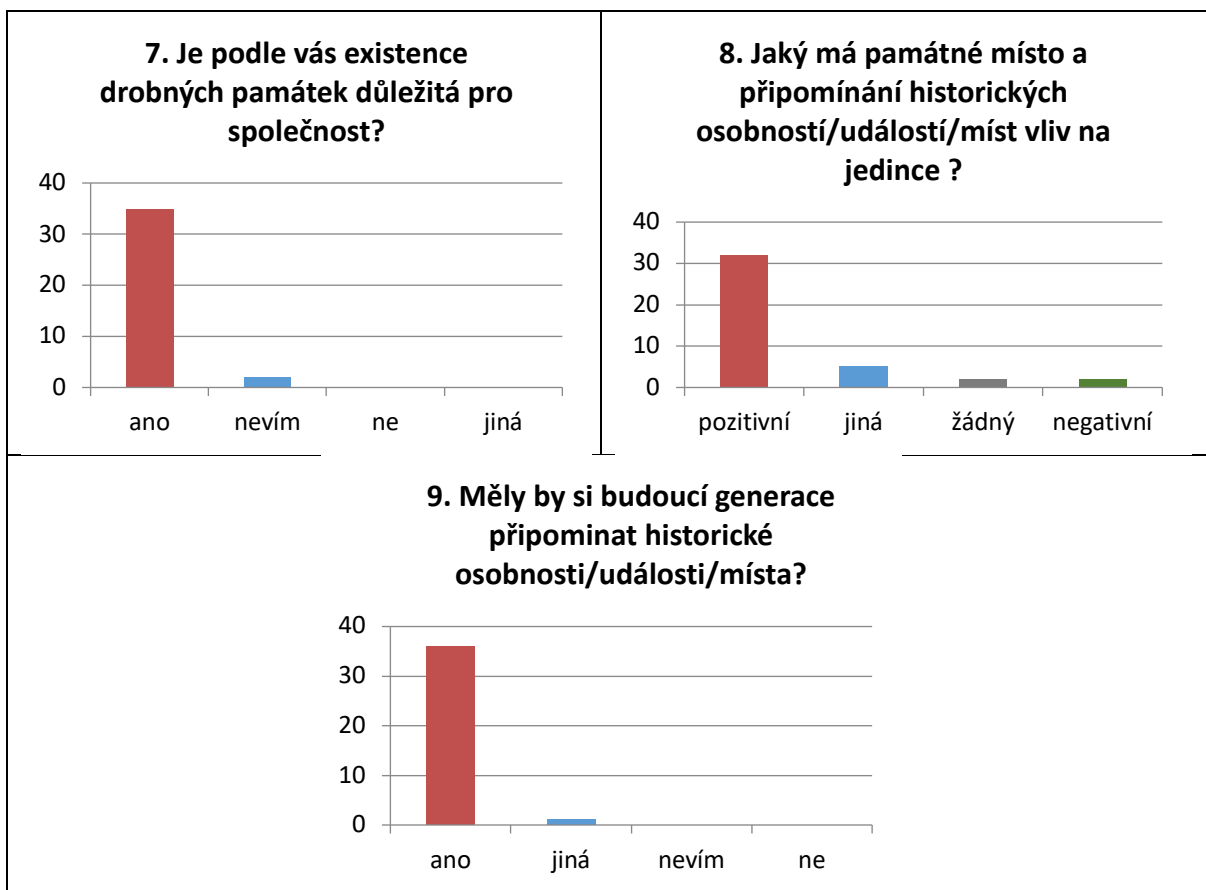
a) estetický b) vzpomínání c) poselství d) naučný e) spojující f) náboženský g) žádný h) jiný

5 Výsledky

5.1 Dotazníkové šetření – drobné památky

Dotazníkové šetření proběhlo na malém, reprezentativním vzorku 37 respondentů ve věku od 25 let do 85 let. Výsledné odpovědi na společenský význam historických osobností a památných míst jsou uvedeny v grafech 1-9. Odpověď na poslední dotazníkovou otázku je znázorněna na grafu 10. Zde dotazovaní volili i několik variant. Nejvíce respondentů si myslí, že nejvýznamnější přínos drobných památek je naučný a plní úlohu poselství. Naopak žádný respondent si nemyslí, že by drobné památky neměly žádný přínos. Detailnější posouzení odpovědí respondentů je uvedeno v Diskuzi.

Graf 1-9 Dotazníkové šetření – společenský význam historických osobností a památných míst

Graf 10 Dotazníkové šetření – nejvýznamnější přínos drobných památek

5.2 Plakát „Krajina významné historické události – kpt. Karel Pavlík“

Dalším výsledkem této diplomové práce je plakát, který bude vyvěšen na veřejném místě jako připomínka událostí a hrdinství, bez nichž by naše země nebyla svébytná.

Krajina významné historické události

Ivana Krausová

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, Česká zemědělská univerzita v Praze

kpt. Karel Pavlík

„Voják, který dodržel slova vojenské přísahy vůči své vlasti.“

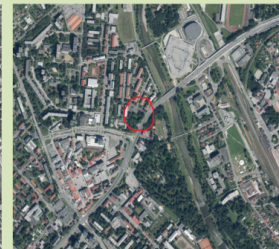
Významná osobnost kpt. Karel Pavlík zanechal v historické krajině své stopy díky událostem, které se v ní za II. světové války odehrály. Ve městech Kostelci nad Černými lesy, Frýdku-Místku a v Praze. Za své hrdinství byl vyznamenán „in memoriam“ válečným křížem.

Na hřbitově v **Kostelci nad Černými lesy** (hrob č. 341) je symbolický hrob hrdiny protifašistického odboje kpt. Karla Pavlíka. Dne 20. října 2019 byla do hrobu slavnostně umístěna vojenská nábojnice s prstí z koncentračního tábora z Mauthausenu, vysvěcená kardinálem Dominikem Dukou v chrámu sv. Víta. Téhož dne se na počest kpt. Pavlíka se konal v Kostelci n. Č. lesy závod v orientačním běhu, kterého se zúčastnilo 800 závodníků.

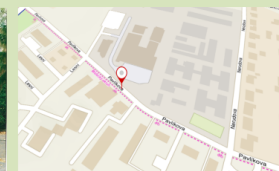
Ve **Frýdku-Místku**, v bývalých Czajankových kasárnách (Místek) velel kpt. Karel Pavlík 12. kulometné rotě 8. pěšího pluku „slezského“. Vojenská jednotka pod jeho velením se **14. března 1939** jako jediná v republice postavila proti německým okupačním vojskům. Místo kasáren je v současné době pomník. Proměnu krajiny v místech bývalých Czajankových kasáren znázorňují letecké měřické snímky z let 1938 a 2019.

Ve Frýdku-Místku je rovněž honorifikačně pojmenována **Pavlíkova ulice**.

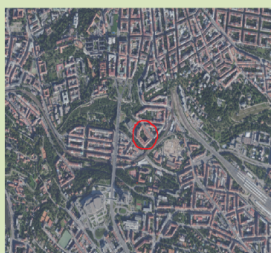
Dne 14. března 2019 proběhlo odhalení pamětní desky v **Praze 2, Na Folimance 15**, kde bydlel kpt. Pavlík před svým zatčením gestapem za aktivní pomoc odboji a spolupráci s Antropoidem.

Proměna ulice Na Folimance 15, Praha 2, Vinohrady je znázorněna na leteckých měřických snímcích z let 1940 a 2020.

Z **dotazníkového šetření**, jehož cílem bylo zjistit, jakou roli mají historické osobnosti a památná místa pro společnost vyplývá, že nejvíce respondentů si myslí, že nejvýznamnější přínos památek je naučný a plní úlohu poselství. Naopak žádný respondent si nemyslí, že by drobné památky neměly žádný přínos.

Památky utvářejí přirozené podmínky lidského života a mají zásadní podíl na jeho kvalitě. Násilné zpretrhání kontinuity vývoje, vazeb člověka k jeho prostředí a minulosti vede ke ztrátě identity, k vykořenění a plytkosti života. Památná místa jsou takzvaným médiem kolektivní paměti a připomínají události či osobnosti aby nebyly zapomenuty. V městském prostoru se památky staly součástí městské krajiny, prostorovými záchytnými body nebo prvky zakládajícími identitu místa. Válečné pomníky odrážejí lidský postoj vůči agresi.

Odkaz a kapitána Pavlíka pro dnešek...svoboda a demokracie nejsou samozřejmostí... pro jejich zachování musíme být připraveni bojovat, stejně jako on.

6 Diskuze

Cílem této práce bylo představení historické osobnosti a představení krajiny, která byla pro tuto osobnost významná a naopak. Krajina je nedílnou součástí našeho bytí a nelze se od ní oprostit, utváří naše osudy stejně tak jako my přetváříme ji. Jak uvádí Sádlo et al. (2005), v průběhu vývoje kulturní krajiny docházelo a stále dochází spíše ke koevoluci krajiny a lidí, během které se oba aktéři vzájemně přizpůsobují a ovlivňují zpětnými vazbami.

Podíváme-li se na historickou osobnost kpt. Karla Pavlíka je zřejmé, že osud, který ho zavedl do dnešního Frýdku-Místku, významně ovlivnil historii této krajiny, stejně tak jako toto místo ovlivnilo jeho osud a ovlivnilo i vývoj našich dějin. Naše historie je tedy ovlivněna charakterem člověka, náhodnými okolnostmi a místem (krajinou). Jak uvádí Semotanová (2014) krajinu lze z pohledu člověka vnímat jako domov, prostor pro formování skupinové identity, kulisu, topografii, přírodu, teritorium konfliktů a exploatace, dědictví apod. Po celé věky byla krajina tichým svědkem hospodářských změn, rozvoje osídlení, mocenských zájmů i válečných konfliktů. Existuje více definic krajiny, většinou se však týkají charakteristiky a vzhledu půdy, živé složky ekosystému a společenského vnímání tohoto vztahu.

V souvislosti s krajinou je v této práci zmíněna kulturní krajina, která je představována jako jakýsi „otisk“ či „soubor otisků“ kultury, která se tu nachází, které se vzájemně překrývají, doplňují, podporují anebo stírají. Kulturní krajinu tedy lze chápat jako mnohokrát popisovanou a přepisovanou stránku historie lidského rodu (Kupka 2010). I proto má význam připomínat významné osoby minulých generací a utvářet tak ucelený pohled na minulost. V takovém případě pak můžeme mluvit o paměti krajiny nebo dokonce o jakémsi duchu místa - *geniu loci* (Semotanová 2014).

Z pohledu vývoje krajiny lovec a sběrače nahradilo zemědělství a stalo se rozhodující krajinotvornou činností až do konce 18. století (Löw & Míchal 2003). Poválečná doba ale krajinu změnila. Přesuny obyvatel, vyvlastnění a kolektivizace způsobily, že do krajiny přišli cizí lidé, kteří k ní neměli vztah. Po roce 1989 se zdálo, že i ve venkovské krajině dojde k pozitivním změnám. Byl vyhlášen Program obnovy vesnice, který měl podpořit specifickou roli venkova, oživit jeho tradici a identitu. Velká konkurence evropského zemědělství a nejspíše zisky ale nevedly k jeho rozvoji. Lidé odcházeli z malých obcí za prací. (Kyselá 2014).

Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) v letech 2007-2013 poskytoval dotace v Programu rozvoj venkova, Osa III, 2. 2. Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova. Podpora byla určena na vypracování studií obnovy a využití kulturního dědictví (kulturních památek, památkových rezervací, památkových zón, kulturních prvků vesnic a krajiny, památek místního významu, historických parků, zahrad, alejí a skupin stromů), dále zpracování programů regenerace památkově chráněných území a plánů péče o krajinné památkové zóny. Podporovány byly rovněž investice spojené s udržováním, obnovou a zhodnocováním nebo využitím kulturního dědictví. Dále bylo podporováno budování nových stálých výstavních expozic a muzeí s vazbou na místní historii, zajímavosti, kulturní a umělecké aktivity a tradiční lidovou kulturu. V současné době podobné opatření chybí.

Jak se historická krajina mění v čase, je možné v současnosti zaznamenat díky technice opakované fotografie. Jde o srovnání historických a současných krajinářských fotografií, ze stejného bodu fotoaparátu. Sleduje například celoregionálních trendy ve změnách využívání půdy a ve srovnání s analýzou leteckých fotografií a satelitních snímků bylo zjištěno, že tato

technika poskytuje užitečná data ve vysokém rozlišení a má hlubší historický dosah (Kull 2005). Pokročilejší metodou než studování změny vzhledu krajiny na základě starých map, plánů, kreseb a fotografií (2D) nabízí 3D modelování. Díky němu lze vizualizovat a identifikovat ráz městské krajiny v historii a její proměny v čase (Tobiáš et al. 2018).

V rámci této práce bylo využito leteckých měřických snímků a porovnána historická krajina tří významných míst souvisejících s přítonností kpt. Karla Pavlíka. Krajina Kostelce nad Černými lesy, Frýdku-Místku a hl. m. Prahy. Nejvíce se proměnila krajina Kostelce nad Černými lesy a to především o zástavbu. Nejméně se proměnila krajina Prahy, což souvisí s vysokou úrovní kvalitní zástavby a územního plánování trvající mnoho let, prestiží území, která pomohla k rozvoji zástavby a významnou historií, která nevytváří příliš mnoho prostoru ke změně.

Kulturní a historické hodnoty tedy hrají důležitou roli v územním plánování. Vztahy mezi kulturou a využitím půdy se věnuje kulturní antropologie, humánní geografie, krajinná architektura, ekologie člověka či přírodní historie. Kultura je také skrytou rukou územního plánování a ohraničuje zemi různými způsoby. Vybírá, která místa budou posvátná a která obětována, uděluje názvy místům, rozhoduje o etice a estetice země (Alumäe et al. 2003). Česká krajina se nachází ve fázi, zda upřednostnit rozvoj za každou cenu, anebo zachovat přírodu. Na jedné straně stojí rozvoj a tvrdá exploatace krajiny a na druhé straně zachování přírodních, kulturních a historických hodnot krajiny (Vorel & Kupka 2011).

V úvodu této práce byl zmíněn Lipovetsky, který poukazuje na problém chybějících hrdinů a projektů, které by společnost pozitivně obohatili. V takovém případě je právě nejvhodnější čas připomínat si hrdiny jakým byl kpt. Karel Pavlík a pomocí památníků, pamětních desek a jiných drobných památek poukazovat na jednání a způsob rozhodování významných osobností. Vhodné by bylo pomocí plakátů a školních tematických přednášek přinášet i v budoucnu vzpomínku a historii mladé generaci. Vzpomínky pamětníků mají schopnost více vtáhnout posluchače do děje a proto je jejich interpretace bezesporu výhodou.

K památným místům tedy patří území spojená s významnými historickými osobnostmi, jakou byl kpt. Karel Pavlík, voják, který ctil svojí vojenskou přísahu, že bude bránit svojí vlast. Svá slova dodržel 14. března 1939. Tato historická osobnost obdržela „in memoriam“ v roce 1947 vyznamenání Československého válečného kříže, které přebírala matka kpt. Karla Pavlíka Antonie Pavlíková. V roce 1999 mu byl udělen Záslužný kříž ministra obrany ČR 2. stupně „in memoriam“. Byl zároveň povýšen na plukovníka. Vyznamenání přebírala moje babička, Mgr. Alena Krausová (neteř kpt. Karla Pavlíka). Dne 28. října 1999 byla na Pražském hradě předána prezidentem Václavem Havlem medaile Za hrdinství v boji plk. Karlovi Pavlíkovi „in memoriam“, kterou přebíral můj otec Jaroslav Kraus (prasynovec Karla Pavlíka).

Připomínání hrdinných událostí našich dějin má pozitivní vliv na národní identitu a hrdost. Kolektiv jako například národ, si vytváří svou národní identitu, ale zároveň svojí paměť. Udržovat povědomí o důležitých událostech a osobách je důležitý faktor pro vytváření národní identity právě díky památníkům a jiným památním místům. (Klepetko 2014). Zástupcem takového místa je v této práci místo Czajankových kasáren ve Frýdku-Místku, kde za II. světové války kpt. Pavlík sloužil. Jako kapitán v tehdejší Místku velel 12. kulometné rotě 8. pěšího slezského pluku. Když se němečtí vojáci pokusili proniknout do továrny, ozval se v 18:30 výstřel strážní hlídky a Kpt. Karel Pavlík zavelel „do zbraně“ a se svojí vojenskou jednotkou se postavil jako jediný v České republice německým okupačním vojskům. Dnes na

zmíněném místě stojí Památník 8. pěšího pluku připomínající hnutí odporu proti německým okupantům. Byl slavnostně odhalen v roce 2000 a v budoucnu by mohl být zařazen mezi (drobné) památky. V současné době není v Památkovém katalogu Národního památkového ústavu. Ve Frýdku-Místku byla na počest kpt. Karla Pavlíka pojmenována ulice „Pavlíkova“.

V Praze se s touto historickou osobností a událostí pojí především místo v ulici Na Folimance, kde kpt. Karel Pavlík bydlel před svým zatčením gestapem. Jeho památku zde připomíná pamětní deska odhalená 14. března 2019. Konečným místem kapitanovy cesty se stal rodinný hrob v Kostelci nad Černými lesy, kam byla slavnostně uložena, kardinálem Dominikem Dukou posvěcená vojenská nábojnice s prstí z koncentračního tábora Mauthausen. Popel byl odebrán ze společného hrobu obětí a je tedy symbolický. O jeho památku i připomínání pečují v Kostelci nad Černými lesy jeho neteře a jejich rodiny, historičtí nadšenci a tzv. Iniciativa A. Spolek černokostelecký by se mohl v budoucnu podílet na vzniku části expozice v městském Hrnčířském muzeu, věnované kpt. Karlu Pavlíkovi, kterou plánuje její pracovník a velký historický nadšenec Jiří Filípek.

Památky utvářejí přirozené podmínky lidského života a mají zásadní podíl na jeho kvalitě. Násilné přerušování kontinuity vývoje, vazeb člověka k jeho prostředí a minulosti vede ke ztrátě identity, k vykořenění a plytkosti života (Hájek & Jech 2000).

Na téma drobných památek byl zpracován dotazník s deseti otázkami, který prokázal zájem lidí o drobné památky, historická místa, události a osobnosti. Z tohoto šetření vylývá, že 83% dotazovaných (25 – 85 let) pocházelo z města a 27% z venkova. O drobné památky se skutečně zajímá 44% respondentů (56% občas). O historické osobnosti a události se zajímá 58% (42% občas). Podle 89% respondentů má historická osobnost vliv na prestiž krajiny (5,5% si to nemyslí, nebo neví 5,5%). Zakomponovat drobné památky do zástavby je důležité pro 86 % dotazovaných, 14% s tím nesouhlasí. 97% občanů uvádí, že je existence drobných památek důležitá pro krajinu, pouze 3% se s touto odpovědí neztotožnilo a odpovědělo „jiná“. Existence drobných památek je podle 94% respondentů důležitá (6% neví), žádný neodpověděl negativně. Pozitivní vliv památného místa a připomínání historických osobností/událostí a míst na jedince potvrdilo 89% dotázaných (6 % jiná, o zbylých 5% se podělily odpovědi „žádná“ a „negativní“). Budoucí generace by si měly podle 97% respondentů připomínat historické osobnosti/události/ místa (3% jiná). Nejvýznamější přínos drobných památek hodnotila poslední otázka, v níž bylo možné označit více odpovědí. Nejvíce, 23 hlasů připadlo odpovědi „naučný“, na druhém místě s 21 hlasy se umístilo „poselství“ třetí pozici zaujala odpověď „připomínání“ s 15ti hlasy, po 11ti hlasech získaly odpovědi „estetický a „spojující“ a 7 hlasů „náboženský“.

Zásadní otázkou zůstává, jakým způsobem pracovat s místy a krajinou, která neplní produktivní funkci, ale nese určitou duchovní a historickou hodnotu. Zda například s pamětními místy počítat, zachovávat je a pomocí organizací, dobrovolných spolků ale třeba i projekty MAS skupin o ně pečovat a prezentovat je a ve vedlejším produktu vytvářet touto činností pracovní místa, nebo zda historická místa přetvářet modernizovat a nechat zaniknout a ustoupit tak ve prospěch inovací a změn... Toto téma je důležitou otázkou i pro Ivana Dejmalu, který tvrdí že lecos z toho, co člověk z krajiny odstraní, mělo význam i užitek a je to ochoten obnovit či tolerovat, byť jen z estetické pohnutky. Lze tak načas zajistit biologickou rovnováhu a uchování artefaktů v krajině. To je bohužel ve světě, kde je maximalizace osobního zisku středobodem života a na úkor péče o svět těžko udržitelné. Téma „ *Proč chránit kulturní*

krajinu“ je možná to nejsilnější politické téma této doby. Stejně tak Jiří Malínský uvádí, že máme v podstatě dvě možnosti. Navázat na tradici anebo jí zrušit. Pokud však nechceme o úsilí generací předků přijít, musíme se o dědictví kulturní i přírodní co nejlépe starat (Hájek & Jech 2000).

V úvodu této práce byly stanoveny tři hypotézy:

1) *Historická osobnost má významný vliv na prestiž krajiny.* Bylo prokázáno, že významná historická osobnost, kterou byl kt. Karel Pavlík, měla významný vliv nejen na místa (Kostelec nad Černými lesy, Frýdek-Místek a hl. město Praha) s jeho pobytem spjatá, ale že přesahuje hranice regionů a ovlivnila politický vývoj naší vlasti. Všechna tato města prošla během své historie od počátků vesnic značným vývojem, o který se zasloužily i významné osobnosti, díky kterým se zvelebovala, stavěly se památky a památníky a které zvyšovaly jejich prestiž.

2) *Památné místo ovlivňuje krajinu, zástavbu i společnost.* Tato hypotéza je rovněž potvrzena. V městském prostoru se drobné památky a památníky připomínající významné historické události a osobnosti staly součástí městské krajiny, prostorovými zachytnými body nebo prvky zakládajícími identitu místa. Mohou mít aspekty vzdělávací a politické, stejně jako funkce umělecké, nebo zaměřené na připomínání. Pomníky umístěné v centrech měst připomínají osobnosti a události zvláštního významu pro místní kolektiv a jeho skupinovou identitu a plní funkci orientačních bodů, tedy výrazných prvků prostoru.

3) *Připomínání významných osob, událostí a míst má pozitivní vliv na současné i budoucí generace.* U této hypotézy je nejuvhodnější odkázat se na dotazníkové šetření, ve kterém respondenti uvedli své stanovisko vůči drobným památkám. Podle většiny dotazovaných má historická osobnost vliv na prestiž krajiny. Existenci drobných památek také většina dotazovaných označila za důležitou pro krajinu i společnost. Většina respondentů také označila připomínání historických osobností/událostí/ míst za pozitivní pro jedince a budoucí generace. Význam drobných památek je podle dotazovaných v první řadě naučný.

Významná osobnost ovlivnila chod historických události v krajině nejen za II. světové války ale nese poselství hrdosti, odvahy a vlastenectví dodnes. Jak by se naše identita a krajina vyvíjela a formovala, pokud by se následující události nestaly? Stopy významné historické osobnosti se otiskly do krajiny frýdecko-místecka, Prahy i Kostelce nad Černými lesy a spoluvytvářejí kolektivní historickou pamět v čase a prostoru.

7 Závěr

Málokdo si uvědomuje, jak jsou drobné památky důležité. Jsou jednou z mála opravdových a hmatatelných důkazů a vzpomínek na významné události a osobnosti naší historie. Jsou artefaktem krajiny, ve které žijeme a zprostředkovávají tak na jednom místě přítomnost, minulost a odkaz budoucnosti. Jsou také vzpomínkou a památkou velice ekonomicky výhodnou. Díky své velikosti a jednoduchosti většinou nevyžadují příliš péče, peněz na provoz a rekonstrukce. Jejich existence je však nenahraditelná a nevyčísitelná. Jsou důkazem plynutí času v naší historii, minulosti, která je vidět tady a teď.

Existuje samozřejmě více důkazů o událostech naší krajiny, jako jsou psané prameny a fotografie. Ty slouží nejlépe k opětovnému připomínání, a tedy jsem i já se všemi nástroji vzpomínání pracovala a tím uchovala více na živu vzpomínky na historické události a osobnosti naší doby, aby nebyly navždy zapomenuty. Jejich zapomenutí by totiž tyto hrdiny a události (jejich stopu) nenávratně smazaly z našich životů i světa. Existence drobných památek není podmíněna bohatstvím města či krajiny ale proměnou minulosti a množstvím či významem událostí, které se v krajině odehrály. Města i vesnice jsou tak vlastníky podobného historického bohatství. Život krajiny se vtiskl do života lidí a život lidí se otiskl do života krajiny.

Co se týká proměny krajiny, již se dotkla osobnost kpt. Pavlíka, je zřejmé, že historické a kulturní oblasti hlavního města Prahy prochází v průběhu času podstatně menší proměnou, než periferie nebo města a místa bez kulturních a památných prvků. Místa bez významnější historické minulosti lze pravděpodobně snadněji využít ke komerčním účelům. Pokud se v krajině udála nějaká významná historická událost a je v ní zachycena například památníkem, vzpomínka se v daném místě zachová.

Události a osobnosti mají však významný vliv na místa, ve kterých se události odehrály a místa, ve kterých hrdinové a osobnosti žily. Obdiv, prestiž a úcta se pak odráží v okolí památníků a názvech ulic či náměstí. Prestiž místa jde pak ruku v ruce s prestiží a významem nositele, kterého název nese. To může být vyhledávané a zajímavé jak pro turisty, tak pro zájemce o trvalé bydlení. V rámci plynutí času a politického dění ve světě se však může názor a přízeň k určité události, místu a osobnosti měnit.

Historické osobnosti a jejich vzpomínkové objekty jsou dle mého názoru zvlášť důležité a charakterizují hrdinství a hodnoty, které povyšuje lidské jednání. Spojují čas, krajinu i živé bytosti a přináší poselství do budoucnosti, že statečnost odvaha a oběť nebude zapomenuta. Všechny válečné pomníky jsou pokusy nezapomenout a porozumět nesmyslné násilné smrti z rukou druhých. Jsou vizuální prezentací moderního národa, který se snaží zprostředkovat těžkou životní situaci, aniž by ji musel v neustálém koloběhu znovu a znovu zažívat. Jsou milníky na cestě z bludného kruhu chyb ven do vyspělého světa harmonie a příměří. Do světa, kde lidé společně odolávají, napravují přírodní katastrofy, místo toho, aby si způsobovali další utrpení a nakonec se zničili sami.

Neméně důležité je podle mého navázat na usilí předchozích generací, abychom neplýtvali penězi, silou a nemuseli začínat stále od začátku. Na rozvoj a prestiž krajiny a regionů má vliv nejen pokrok a inovace, ale i věci již stávající, historické a minulé, pokud se o ně pečuje a správně se připomínají.

8 Literatura

- Alderman DH. 2002. Street Names as Memorial Arenas: The Reputational Politics Commemorating Martin Luther King, Jr. in a Georgia County. *Historical Geography* **30**: 99-120.
- Alderman DH, Hoelscher S. 2004. Memory and Place: Geographies of a Critical Relationship. *Social & Cultural Geography* **5**: 347-355.
- Alumäe H, Printsman A, Palang H. 2003. Cultural and Historical Values in Landscape Planning: Locals' Perception. Pages 125-145 in Palang H, Fry G, editors. *Landscape Interfaces*. Landscape series 1. Springer, Dordrecht.
- Archív ZÚ. Zeměměřičský úřad. Available from <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed March 2022).
- Assman J. 2001. *Kultura a pamět. Prostor, Praha*. Available from <http://www.obalkyknih.cz/file/toc/175979/pdf>. (accessed October 2021).
- Azaryahu M. 1996. The Power of Commemorative Street Names. *Environment and Planning D: Society and Space* **14**: 311-330.
- Bohata J. 2019. *Občané Kostelce nad Černými lesy a okolí na frontách I. a II. světové války. Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy*.
- Caves RW. 2005. *Encyclopedia of the City* (1st ed.). Routledge, London.
- Cesty a památky. Kostelec nad Černými lesy. Městská památková zóna. Available from <https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/kostelec-nad-cernymi-lesy/bozi-muka-sv-gotharda%20....> (accessed March 2022).
- Clarke S. 2008. Culture and identity. Page 510-529 in *The Sage handbook of cultural analysis*.
- Cudny W, Appelblad H. 2019. Monuments and their functions in urban public space. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography* **73**: 273-289.
- Čech M. 1989. *Černokostecko. Kostelec nad Černými lesy, Městský národní výbor*.
- Čermáková B, Devátá M. 2015. Pamětní místa: Topografie soudobé paměti národa a její reflexe. NUSL. Available from <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-202367> (accessed October 2021).
- Černokostecký zpravodaj 11/2019. *Město Kostelec nad Černými lesy*.
- Drobné památky. Správní rozdělení Česka. Available from <https://www.drobnepamatky.cz/celky> (accessed October 2021).

- Duffková J, Urban L, Dubský J. 2008. Sociologie životního stylu. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha.
- eKatalog BPEJ. eKatalog BPEJ. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy v.v.i. MZČR. Available from <https://bpej.vumop.cz> (accessed February 2022).
- Florian J. 2014. Zaměstnanost – klíčový úkol (nejen) na venkově: Obnova památek je příležitostí. Deník veřejné správy. Available from <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6649937> (accessed December 2021).
- Forman RTT, Gordon M, Těšitel M. 1993. Krajinná ekologie. Academia, Praha.
- Frydek-Místek. Město Frydek-Místek. Available from <https://gis.frydekmistek.cz> (accessed Januar 2022).
- Hájek T, Jech K (ed.). 2000. Kulturní krajina, aneb, Proč ji chránit?: téma pro 21. století. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí.
- Hlavačka M, Marés A. 2011. Paměť míst, událostí a osobností: Historie jako identita a manipulace. Historický ústav AV ČR v nakladatelství Academia, Praha.
- Hlavní město Praha. Vše o životě v Praze. Available from <http://www.praha.cz/mesto-praha/hlavni-mesto-praha> (accessed March 2022).
- Hojda J, Pokorný Z. 1996. Pomníky a zapomníky. Paseka, Praha-Litomyšl.
- Horáková J, Poláková K. 2020. Průvodce Národním památníkem II. světové války Hrabyně, Slezského zemského muzea. Available from <http://www.szm.cz/media/docs/pdsv-cz-2020-nahled-5f1eb3c0511b6.pdf> (accessed March 2022).
- Howard PJ. 2011. An introduction to landscape. Routledge, London.
- Hrubý P, Altová E, Kadlec A. 2015. Metodika dokumentace drobných památek, Národní památkový ústav, Ústí nad Labem.
- Janík V. 2019. Memoriál kpt. Karla Pavlíka. Available from <https://oz2019.stopapraha.cz/memorial/> (accessed January 2022).
- Kattago S. 2009. War memorials and the politics of memory: The Soviet war memorial in Tallinn. *Constellations* **16**:150-166.
- Klápště J. 1977. O středověkém osídlení Černokostelecka, Kolín.
- Klepetko R. 2014. Současná role národní identity aneb proč (ne)stavíme památníky. Kulturní studia, Praha. Available from [65](http://kulturnistudia.cz/wp-content/uploads/2014/06/Sou%C4%8Dasn%C3%A1-role-n%C3%A1rodn%C3%AD-</p>
</div>
<div data-bbox=)

identity-aneb-pro%C4%8D-nestav%C3%ADme-pam%C3%A1tn%C3%ADky.pdf
(accessed October 2021).

- Knopp A, Matoušek V, Uhlíř M. 1994. Vesnice: stavby a krajina mají svůj řád. Ústav územního rozvoje, Brno.
- Kull, CA. 2005. Historical and scape repeat photography as a tool for land use change research. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography* **59**: 253-268.
- Kupka I. 2009. Duchovní význam místa jako hodnota území. *Urbanismus a územní rozvoj* 3. Available from http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-03/10_duchovni.pdf (accessed October 2021).
- Kupka J. 2010. Krajiny kulturní a historické: Vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. *České vysoké učení technické v Praze, Praha*.
- Kyselka I. 2014. Drobné historické struktury jako paměť krajiny a její historická stopa. *Životné prostredie* **48**: 9-14.
- Lidová architektura 2022. Available from <https://www.lidova-architektura.cz/osidleni-stavby/krajina-sidla/pravek/> (accessed March 2022).
- Lipovetsky G. 1998. Éra prázdnoty. Úvahy o současném individualismu. *Prostor, Praha*.
- Lokoč R, Lokočová M. 2016. Vývoj krajiny v České republice. *Lipka*.
- Löw J, Míchal I. 2003. Krajinný ráz. *Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy*.
- Mešejda J. 1967. Povídky a obrázky z dějin města Kostelce n. Č. l., rukopis 1967.
- Miles, M. 1997. *Art, Space and the City*. London: Routledge.
- Místopisy. Místopisný průvodce po České republice. Kostelec nad Černými lesy. Available from <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/8842/kostelec-nad-cernymi-lesy/> (accessed March 2022).
- Národní památník II. Světové války, Hrabyně. Available from <http://www.szm.cz/media/docs/pdsv-cz-2020-nahled-5f1eb3c0511b6.pdf> (accessed March 2022).
- Ouředníček M, Pospíšilová L, Špačková P, Temelová J, Novák J. *Prostorová typologie a zonace Prahy. Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.
- Palan H, Fry G. 2003. *Landscape Interfaces: Cultural Heritage in Changing Landscapes*. Cluwer Academic Publishers, Dordrecht Boston, London.
- Památkový katalog. 2015. Národní památkový ústav, Available from <https://www.pamatkovykatalog.cz/> (accessed March 2022).

- Petersson A, Wingren C. 2011. Designing a memorial place: Continuing care, passagelandsapes and future memories, *Mortality* **16**: 54-69.
- Půdní typy VÚOMP. Skupiny půdních typů. VÚOMP. Available from <https://statistiky.vumop.cz/?core=map> (accessed March 2022).
- Rada Evropy. 2000. ETS 176 - Evropská úmluva o krajině. Rada Evropy, Florencie.
- Rose M. 2002. Landscape and labyrinths. *Geoforum* **33**: 455-467.
- Sádlo J, Pokorný P, Hájek P, Dreslerová D, Cílek V. 2005. Krajina a revoluce: Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí. Malá Skála, Praha.
- Scazzosi L. 2004. Reading and assessing the landscape as cultural and historical heritage, *Landscape Research* **29**: 335-355.
- Seixas P. 2020. 1. What Is Historical Consciousness? Page 11-22 in Sandwell, R. ed. *To the Past: History Education, Public Memory, and Citizenship in Canada*. University of Toronto Press, Toronto.
- Semotanová E. 2014. Historická krajina Česka a co po ni zůstalo. Historický ústav AV ČR v nakladatelství Academia, Praha.
- Sklenička P. 2002. Základy krajinného plánování. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Naděžda Skleničková, Praha.
- Solecka I, Raszka B, Krajewski P (2018) Landscape analysis for sustainable land use policy: A case study in the municipality of Popielów, Poland. *Land Use Policy* **75**: 116-126.
- Správní rozdělení Česka. Drobné památky. Available from <https://www.drobnepamatky.cz/celky> (accessed February 2022).
- Stíbral K. 2005. Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku. Dokořán, Praha.
- Stilgoe JR. 2018. What is Landscape? MIT Press, United States of America.
- Storfer A, Murphy MA, Evans JS, Goldberg CS, Robinson S, Spear SF, Dezzani R, Delmelle E, Vierling L, Waits LP. 2007. Putting the 'landscape' in landscape genetics. *Heredity* **98**: 128-142.
- Svobodová K. 2011. Krajina a krajinný ráz ve strategickém plánování. Ústav prostorového plánování Fakulta architektury ČVUT v Praze. Available from <https://adoc.pub/krajinnyy-raz-krajina-a-krajinnyy-raz-ve-strategickem-planovan.html> (accessed November 2012).
- Szaló C, Hamár E, Marada R. 2006. Váš Trianon, náš holocaust: segregace a inkluze kultur vzpomínání. CDK, Brno.

- SZIF. 2007. Státní zemědělský intervenční fond. Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013. Available from <https://www.szif.cz/cs/ochrana-a-rozvoj-kulturniho-dedictvi-venkova#> (accessed February 2022).
- Tobiáš P, Cajthaml J, Krejčí J. 2018. Rapid reconstruction of historical urban landscape: The surroundings of Czech chateaux and castles. *Journal of Cultural Heritage* **30**: 1-9.
- Tölle A. 2010. Urban identity policies in Berlin: From critical reconstruction to reconstructing the Wall. *Cities* **27**: 348-357.
- Tuček M. 2019. Významné osobnosti, období a události české historie – říjen 2019. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Available from https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5053/f9/ov191128.pdf (accessed Januar 2022).
- Týdeník 5PLUS2. 14. 3. 2014.
- Vlachová K, Řeháková B. 2004, Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. *Sociologický časopis* **40**: 489-530.
- Vojáček J. 1936. Lysá nad Labem. Grunty, domky a jejich majitelé. V Neubert a synové, Praha.
- Volf M. 1939. Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí. *Zprávy českého zemského archivu* 8, Praha.
- Miloslav VOLF, Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí, *Zprávy českého zemského archivu* 8, 1939, s. 43–108.
- Vorel I. 2006. Krajinný ráz a jeho estetické hodnoty. Available from http://www.uake.cz/vyukove_materialy/frvs2185/kapitoly_v_pdf/Ivan_Vorel.pdf (accessed October 2021).
- Vorel I, Kupka J. 2011. Krajinný ráz: Identifikace a hodnocení. České vysoké učení technické v Praze, Praha.
- ZÁPRAŽÍ 6/2010. Historie regionu. Časopis pro obyvatele kraje jihovýchodně za Prahou.
- Zerubavel E, Zerubavel Y. 2003. *Timemaps: Collective memory and the social shape of the past*. The University of Chicago Press, Chicago.

9 Seznam tabulek, obrázků a grafů

Tabulka 1 Drobné památky Česka (Správní rozdělení Česka)

Tabulka 2 Typologie půd Kostelce nad Černými lesy (Půdní typy VÚOMP)

Tabulka 3 Typologie půd Města Frýdek-Místek (Půdní typy VÚOMP)

Tabulka 4 Válečné hroby a pietní místa na území města ((Frýdek-Místek)

Tabulka 5 Typologie půd města Praha (Půdní typy VÚOMP)

Tabulka 6 Základní kritéria pro zařazení urbanistických obvodů do typů Hlavního města Praha (Ouředníček et al. 2021)

Obrázek 1 Střední Čechy/POD LUPOU (5PLUS214. 3. 2014)

Obrázek 2 Historie regionu/Časopis pro obyvatele kraje jihovýchodně za Prahou (ZÁPRAŽÍ 6/2010)

Obrázek 3 Dopis Antonii Pavlíkové (rodinný archiv)

Obrázek 4 Československý válečný kříž udělený kpt. Karlu Pavlíkovi „in memoriam“(rodinný archiv)

Obrázek 5 Dopis z prezidentské kanceláře o udělení medaila Za hrdinství plk. Pavlíkovi (rodinný archiv)

Obrázek 6 Předávání státního vyznamenání Medaile Za hrdinství prezidentem Václavem Havlem plk. Karlu Pavlíkovi „in memoriam“ na Pražském Hradě (rodinný archiv)

Obrázek 7 Památník padlým za I a II. Světové války

Obrázek 8 Svěcení schránky s prstí z koncentračního tábora v Mauthausenu (rodinný archiv)

Obrázek 9 Kardinál Diminik Duka při slavnostní řeči (rodinný archiv)

Obrázek 10 Vojenská patrona s prstí z KT Mauthausen (Černokostelecý zpravodaj 11/2019)

Obrázek 11 Symbolický hrob kpt. Karla Pavlíka v Kostelci nad Černými lesy

Obrázek 12 Memoriál kpt. Pavlíka (Kostelecký zpravodaj 11(2019)

Obrázek 13 Letecký měřický snímek - Kostelec nad Černými lesy 1940 (Archív ZÚ)

Obrázek 14 Letecký měřický snímek - Kostelec nad Černými lesy 2020 (Archív ZÚ)

- Obrázek 15** Památník partyzánského hnutí – sousoší Noční přechod (Památkový katalog)
- Obrázek 16** Památník 8. pěšího pluku ve Frýdku-Místku (rodinný archiv)
- Obrázek 17** Detail Památníku 8. pěšího pluku ve Frýdku Místku (rodinný archiv)
- Obrázek 18** Pavlíkova ulice ve Frýdku-Místku (Mapy.cz),
- Obrázek 19** Pavlíkova ulice ve Frýdku-Místku (Street view - Mapy.cz)
- Obrázek 20** Letecký měřický snímek Czajankových kasáren v Místku z roku 1938 (archív ZÚ)
- Obrázek 21** Letecký měřický snímek bývalých Czajankových kasáren ve Frýdku-Místku z roku 2020 (archív ZÚ)
- Obrázek 22** Památník 8. pěšího pluku, bývalá Czajánkova kasárna ve Frýdku-Místku (Současnost Google.com/maps)
- Obrázek 23** Detail umístění památníku ve Frýdku-Místku (Současnost Google.com/maps)
- Obrázek 24** Národní památník na Vítkově (Památkový katalog)
- Obrázek 25** Slavnostní odhalení pamětní desky kpt. Pavlíkovi v Praze
- Obrázek 26** Pamětní deska kpt. Pavlíkova Praze
- Obrázek 27** Pozvánka od Iniciativy A na odhalení pamětní desky kpt. Pavlíkovi v Praze
- Obrázek 28** Letecký měřický snímek z roku 1940, Na Folimance 15, Praha 2 (Archív ZÚ)
- Obrázek 29** Letecký měřický snímek z roku 2020, Na Folimance 15, Praha 2 (Archív ZÚ)
- Graf 1-9** Dotazníkové šetření – společenský význam historických osobností a památných míst
- Graf 10** Dotazníkové šetření – nejvýznamnější přínos drobných památek

10 Samostatné přílohy

Příloha I Alena Krausová: Plukovník Karel Pavlík (Černokosteleckém zpravodaji 4/2019)

28 | ČERNOKOSTELECKÝ ZPRAVODAJ 4/2019

VÝTVARNÁ SOUTĚŽ SENÁTU ČR

Děti, které navštěvují výtvarný kroužek Jiřího Filipka v Městské knihovně a informačním centru, se letos

Děti, které se zúčastnily soutěže Senátu ČR

zúčastnily výtvarné soutěže konané v Senátu ČR. Tématem letošního ročníku byl „Betlém“. Děti zpracovaly téma většinou kresbou. Práce byly velmi vydařené. Dne 18. března 2019 pak došlo v budově Senátu ČR ke slavnostnímu vyhlášení. Kosteletští malí umělci obdrželi diplomy a věcné ceny včetně katalogu zúčastněných prací.

Text a foto Jitka Vorlíčková,
knihovnice

SK KOSTELEČ n. Č. lesy
vás zve na **Pálení Čarodějníc**

Kdy: 30. 4. 2019 od 17 hod.

Kde: na hřišti Amerika

Můžete se těšit: na soutěže
opékání špekáčků

2019 (možno zakoupit na místě nebo vysoutěžit)
účast v maskách vítána a bude oceněna

PLUKOVNÍK KAREL PAVLÍK

Kapitán Pavlík

Ve čtvrtek 14. března byla slavnostně s vojenskými poctami odhalena pamětní deska kapitánu Karlu Pavlíkovi. Deska je umístěna Na Folimance 19, v Praze 2, na domě, kde Karel Pavlík před zatčením gestapem bydlel.

Karel Pavlík se narodil 19. října 1900 v Hradových Střimelicích do učitelské rodiny. Když bylo Karlovi 6 let,

přestěhovala se rodina na Vyžlovku a později do Kostelce nad Černými lesy. Do obecné školy chodil Karel Pavlík ve Vyžlovce, měšťanskou školu navštěvoval v Kostelci a v Praze. Poté absolvoval učitelský ústav, od roku 1920 učil ve Vyžlovce, a to až do nástupu na vojenskou službu.

Krátce po nástupu na vojnu se Karel Pavlík přihlásil na vojenskou akademii v Hranicích. Po absolutoriu na akademii sloužil v Děčíně, později byl převelen do Prahy, v lednu 1933 byl povýšen na kapitána a převelen k 8. pěšímu pluku slezskému do Českého Těšína. Po odstoupení českého pohraničí Němcům se III. prapor 8. pěšího pluku, kde Karel Pavlík sloužil, stahuje do Místku. Protože stávající kasárna byla přeplněna, stala se ubytovacím prostorem Czajankova kasárna, kde byly kanceláře velitelství praporu, 12. kulometná rota, které velel kpt. Pavlík, další 3 roty, ostatní mužstvo a také nováčci. V osudný den 14. března 1939 probíhal od 18 do 19 hodin kurz polského jazyka a protože byl kurz v prostorách 12. roty, byl přítomen i Karel Pavlík. V polovině kurzu se od brány ozvaly výstřely, do učebny vběhl voják, který oznámil, že před kasárnami jsou Němci. Tato jednotka wehrmachtu překročila naše hranice dříve, než bylo ujednáno, že obsazení zbytku státu se uskuteční 15. března od 6 hodin ráno. Karel Pavlík okamžitě vyhlásil bojovou pohotovost a byla zahájena účinná obrana celého objektu. Boj malé posádky s puškami a kulomety proti německé přesile, která použila k dobývání kasáren i protitanková děla, byl zastaven až po obdržení rozkazu nadřízených k zastavení palby. Němci kasárna obsadili, naše vojáky později v tichosti propustili, nechťeli, aby se o akci vědělo, proto nebylo nic publikováno. Přesto se příklad místeckých vojáků stal morální podporou pro celý národ.

Kapitán Karel Pavlík se s okupací nikdy nesmířil. Ještě v Místku se zapojil od odboje. Ve skupině Za vlast zprostředkoval hlavně našim letcům přechod k zahraničním formacím. 26. srpna 1939 byla zrušena československá branná moc, Karel Pavlík byl propuštěn do civilu, vrátil se do Prahy, kde

Pamětní deska

výsadek ANTHROPOID. Mezi jeho spolupracovníky patřil také Ladislav Vaněk, kterého zřejmě gestapo donutilo ke spolupráci a s nímž měl 4. září 1942 v Záběhlicích schůzku. Schůz-

pracoval jako úředník okresního školního úřadu. I zde začal hned spolupracovat s vojenskou odbojovou organizací Obrana národa a na podzim 1941 se zapojil do odbojové sokolské organizace Říjen. Stal se jejích aktivním členem, zúčastňoval se výprav za materiálem, který shazovala britská letadla, spolupracoval se štábní kapitán Václavem Morávkem, Oldřichem Frolíkem, navázal spojení i s parašutisty Adolfem Opálkou a dalšími, podpořil

ka byla vyražena, při útěku byl kapitán Karel Pavlík po dramatické honičce dostižen příslušníky gestapa. Následovaly výslechy, mučení a ve zbědovaném stavu byl Karel Pavlík převezen do vazební věznice v Malé pevnosti Terezín. Odtud byl spolu s 31 spoluvězni převezen do koncentračního tábora Mauthausen, kde byli všichni z transportu zastřeleni ranou do týla. Kapitán Karel Pavlík zemřel 26. ledna 1943 v 16:31 hodin. Později byl symbolicky pohřben v hrobě svých rodičů na kosteleckém hřbitově.

Kapitán Karel Pavlík patřil mezi odbojáře, pro které vlastnictví a vojenská přísaha nebyla prázdné slovo. V kritických okamžicích věděli, kde je jejich místo, a jejich činy si zaslouží naši úctu. Hrdinství a odvaha kapitána Karla Pavlíka byla oceněna in memoriam i poctami nejvyššími: v roce 1947 předal pan prezident Beneš rodině Československý válečný kříž, v roce 1999 pan ministr obrany Vetchý povýšil Karla Pavlíka na plukovníka a udělil mu Záslužný kříž ministra obrany ČR a 28. 10. téhož roku převzala rodina od pana prezidenta Havla Medaili za hrdinství.

Alena Krausová

Ve Frýdku-Místku 15.2.1984

GFH

Vzpomínka

na 14.březen 1939 u pěšího pluku 8 "Slezský" v Místku.

Mnichovský doktát, okupaci našeho pohraničního území fašistickým Německem a bekovským Polskem, až do okupace zbytku ČSR, jsem prožíval jako dělesloužící poddůstojník u pěšího pluku 8 v Místku. Pracoval jsem v plukovní kanceláři a od 1.1.1939 v kanceláři náhr.praporu.

Byla to tenkrát velmi těžká doba, plná zármutku a zklamání, plná různých názorů. Převážná většina vojáků a důstojníků byla však odhodlána bránit Republiku za každou cenu. Nenávistně jsme odsuzovali všechny, kteří hlasovali pro mnichovský doktát, a nesouhlasili jsme se stanoviskem Československé vlády, vzdát se fašistickým okupantům bez boje.

Ve své vzpomínce chtěl bych se zmínit o vstupu hitlerovské armády do Místku dne 14.března 1939. Je tomu již 45 roků, doba, která ve vzpomínkách zákonitě působí subjektivně a přesné skutečnosti jsou velmi těžko prokazatelné. Písemné doklady z té doby jsem neviděl, ani o nich neslyšel. Vzpomínky těch, kteří ještě žijí se velmi rozcházejí. Proto nemohu zodpovědně prokázat, že to, co uvádím je skutečná pravda.

Pěší pluk 8 "Slezský" měl tenkrát kasárna u lesa blízko silnice do Palkovic. V těchto kasárnách bylo velitelství pluku, I. a II. prapor a náhradní prapor. III. prapor byl detašován a měl kasárna ve středu města Místku, v objektu bývalé Čajankove textilní továrny. Naproti dnešní budovy Obv. oddělení SNB je ještě část tohoto objektu.

Jelikož u našeho pluku sloužilo tenkrát hodně vojáků německé národnosti z Bruntálska a Opavska a také Poláků z Těšínska, kteří po zabrání těchto území v říjnu 1938 odešli "za hranice", bylo v té době u pluku jen velmi málo vojáků.

Kritického 14.března 1939 měli vojáci zaměstnání jen v kasárnách. Důstojníci odešli v poledne domů na oběd a už se do kasáren většinou nevrátili. Na velitelství pluku byl prý v té době jen II. pobočník. Někteří rotmistři a poddůstojníci byli na odpoledne pozváni k III. praporu na jazykový kurs polského jazyka, bylo jich asi 15. Tento kurs byl nařízen zpravodajským důstojníkem, kpt. Zelinkou z velitelství 8. divize v Hranicích.

Údajně, asi ve 14.30 hod. zvoní v kanc. vel. pluku telefon. Telefonovala četnická stanice ve Svinově, že německá vojska překročila naše "nové" státní hranice v prostoru za Ostravou. Také četnická stanice v Příboře hlásila, že Němci jsou v Příboře a postupují směrem na Místek. Důstojník na vel. pluku poslal ihned kurýra s hlášením pro

pro velitele pluku, plukovníka Eliáše, který v kasárnách nebyl. Současně byly tyto důležité zprávy hlášeny telefonicky velitelství 8. divize v Hranicích a současně žádány potřebné rozkazy pro tuto kritickou situaci. Vel. 8. divize však nařídilo, aby byl zachován naprostý klid a pluk, aby čekal na rozkazy. Velitelství divize však již žádné rozkazy nevydalo. Velitelé praporů a velitelé rot nebyli o této kritické situaci vůbec informováni. Vojáci byli v ubikacích a také kurz polštiny u 3. praporu probíhal normálně.

Najednou, bylo asi 17 hodin, jsem uslyšel palbu ze středu města. Nejdříve jednotlivé rány z pušek, potom přerušovaná palba z lehkých kulometů a také několik výstřelu z děla. Palba přestala asi v 18 hod. Proč se tam střílí, co se tam děje, jsme v kasárnách "u lesa" nevěděli, jen jsme se domnívali, že jsou tam Němci. Lidé, kteří šli okolo našich kasáren na nás volali, že v Místku jsou Němci a že se tam střílí.

Večer, až nastala tma, jsme se také od lidí přes plot dozvěděli, že nám fašisté obklíčili naše kasárna a že jsou proti nám v palebném postavení, podle terénu, který jim vyhovoval. Podle pozdější zprávy nás prý hlídal celý pluk německých vojáků. Pro nás to byla příšerná noc, plná nervozity, zklamání a bezradnosti. Nedostali jsme žádné rozkazy, ani vysvětlení, co se děje. Každý z nás to prožíval jinak, podle vlastní povahy. Většina chtěla ihned bojovat, ať to dopadne jakkoliv, ale ti "střízlivější" namítali, že by to byla hromadná sebevražda. Chtělo to klidné nervy a ty nebyly.

Za kasárenským plotem bylo na jednom místě husté křoví, ale Němci tam nebyli. Proto jsme do tohoto křoví vyhazovali přes plot co se dalo: pistole, střelivo i několik lehkých kulometů a také obuv a různé prádlo ze skladiště. Pistole a střelivo vojáci také házeli do záchodových žump. S velikou nervozitou jsme čekali, co se bude v nejbližších hodinách dít. Po půlnoci jsme zjistili, že v křoví za kasárenským plotem se pohybují "stíny", které vyhozené věci sbírají a odnášejí. Po válce jsem se dozvěděl, že tyto naše vyhozené zbraně a střelivo našly uplatnění u partyzánů v Beskydech. Během noci byl okolo našich kasáren zdánlivý klid, jen občas z protějšího lesa zasvítit reflektor na hlavní bránu našich kasáren.

15. března 1939 v 7.30 hod. ráno přišli do kasáren velitel pluku plukovník Eliáš, l. pobočník major Brych a velitelé praporů a rot. Přišli v doprovodu německých důstojníků. Současně vpochoďoval do kasáren silný německý strážní oddíl. Byli jsme svoláni na nástupiště pluku, kde nám bylo oznámeno, že k nám vstoupila německá armáda se souhlasem vlády ČSR a prezidenta Dr. Háchy. Také, že Čechy a Morava jsou pod ochranou Velkoněmecké říše. Současně nám bylo nařízeno,

abychom veškeré zbraně a střelivo dopravili na nástupiště, kde je převezme německá armáda. Bylo zdůrazněno, že každý, kdo nesplní tento rozkaz a zatají jakoukoliv zbraň, nebo střelivo, bude postaven před německý vojenský soud. Vojáci základní služby byli ihned a ostatní příslušníci pluku postupně propuštěni do civilu a Čs. armáda likvidována.

Co se v kritický večer 14. března odehrávalo v prostranství před a uvnitř Čajánkových kasáren 3. praporu v Místku, jsem se příští den dozvěděl od důstojníků, od přímých účastníků bojové akce i od některých občanů, kteří příchod Němců a jejich akce se zaujetím sledovali, ale s velkou nenávistí. Podle těchto informací vypadal průběh bojové akce takto:

Německé vojsko přijelo na motorových vozidlech, obrněných transportérech a za nimi jelo dělostřelectvo. Němci přijeli od Příbora a byli na okraji Místku asi v 16 hodin, kde byli již očekávání místeckými Němci. O příchodu německé armády byli tito "Ordneři" předem podrobně informováni a dostali konkrétní fašistické úkoly. Už předem měli zjištěné adresy bytů našich vyšších důstojníků. Doprovázeli pak německé vojáky k jejich zajištění a odvedení do sálu Německého domu /dnes Český dům/ Okupační útvar při vstupu do Místku se rozdělil na 2 části. První část měla v Místku obsadit četnická a vojenská velitelství a kasárna 3. praporu, a také město Frýdek. Druhá část obsadit hlavní kasárna u místeckého lesa. Počáteční akce probíhaly bez výstřelu. Když však čelo německého útvaru přijelo ke vchodu do kasáren 3. praporu, narazilo na tvrdý odpor této malé posádky.

Z předního vojenského vozidla údajně vystoupil německý důstojník v doprovodu civilisty s bílou páskou s hákovitým křížem na rukavě. Šli ke vchodu do kasáren, kde stál náš voják na stráž. Němci na strážného volali, aby odložil zbraň, otevřel bránu a zavolal velitele. Strážný neuposlechl, odskočil za bránu, vchod uzavřel a vystřelil na poplach. Současně křičel: Do zbraně ! Jsou tu Němci. Také německý voják vystřelil z pistole do vchodu kasáren. Kasárni stráž vyběhla ze strážnice a zaujala palebné postavení na nádvoří kasáren.

V místnosti, kde se konal kurz polétiny, byl přítomen velitel roty kapitán Pavlík. Uplynul výstřely, přiskočil k oknu podívat se na ulici co se děje. Uviděl německá voj. vozidla a vojáky, kteří se za ně kryli. Okamžik uvažoval a pak hlasitě zvolal: Vojáci, na můj povel ! Do zbraně ! Je tu německá armáda, budeme se bránit, za vlast, do posledního muže !

Poddůstojníci přítomní na jazykovém kurzu se příkladně ihned rozběhli do příručního skladiště zbraní, vzali pušky, lehké kulometry,

střelivo a rychle obsadili okna kasáren s výstřelem na ulici. Někteří vyběhli z budovy a hledali výhodné palebné postavení vedle budovy. Mezitím německé obrněné vozidlo vypálilo několik ran z děla přímo do brány kasáren. Střely prolítly dřevěnou bránu, nádvořím a vletěly do zadních místností, kde bylo skladiště a vojenská kuchyně. Při tom byl jeden náš voják-kuchař zraněn. Naštěstí zranění nebylo smrtelné.

Současně začala oboustranná palba z pušek a kulometů. Němci se snažili dostat se za protější budovu a do sousedního parku, odkud měli výhodnější palebné postavení proti našim obráncům. Při přebíhání ulice byli Němci dobrým terčem pro palbu našich obránců. Palba trvala asi do 18. hodiny. Na ulici před kasárnami údajně leželo 8 německých vojáků. Kolik z nich bylo mrtvých, nikdo z naší strany nezjistil. Němci prý dopravili do frýdecké nemocnice 6 raněných. Naším lékařům a zdravotnímu personálu nemocnice, byl přístup do jejich prostoru zakázán.

Při vstupu německého vojska do Místku, byli všichni vyšší důstojníci pluku zajištěni a odvedeni do sálu Německého domu. Byli tam internováni a seznámeni s tím, že Čechy a Morava jsou německým Protektorátem se souhlasem Československé vlády a prezidenta Dr. Háchy. Jakýkoliv odpor naší armády, že je proti rozkazům prezidenta a ministra národní obrany ČSR. Současně Němci vyzvali přítomného velitele 3. praporu podplukovníka Štěpínu, aby okamžitě dal svému praporu rozkaz k zastavení palby a složení zbraní. Pplk. Štěpína tak učinil. Údajně volal toto: Vojáci, zastavte palbu, nemá to smyslu, zastavte palbu! Střelba po této výzvě na obou stranách stichla.

Kapitán Pavlík, který plk. Štěpínu slyšel, zavolal poručíka Martínka, ~~rotmistra~~ rotmistra Tobolu a další. Po krátké poradě vydal svým obráncům rozkaz k zastavení palby. Z okna vyvěsili bílou ložní plachtu. Posádka 3. praporu se vzdala asi v 18 hodin.

Jaké byly následky této obranné akce :

Na naší straně byl zraněn jen jeden voják-kuchař, více raněných, ani mrtvých nebylo.

Na ulici před kasárnami leželo údajně 8 německých vojáků. Zda byli ještě mrtví, nebo ranění Němci za protější budovou, nebo v parku z naší strany zjištěno nebylo.

Po zastavení palby, Němci s nasazenými bodáky a se samopaly vnikli do kasárenských prostorů 3. praporu a s křikem "Hände hoch" obsadili všechny místnosti. Nařídili vynést na dvůr veškeré zbraně a střelivo. Rotmistři a poddůstojníci, kteří nepatřili k 3. praporu

byli ještě v noci eskortováni do hlavních kasáren 8. pluku.

Vojáci 3. praporu, včetně důstojníků, byli na ubikacích hlídání silným německým strážním oddílem po dobu 7 dnů. Pokud "zajatci" potřebovali něco vyřídit mimo kasárna / nákup, pošta, lékař a pod. / byli vždy doprovázeni německou eskortou. Po 7 dnech byli vojáci základní služby propuštěni do civilu.

Naprostá většina vojáků a důstojníků našeho pluku věřila, že tato celková československá tragédie nebude dlouho trvat a že Československo a jeho armáda budou zase žít.

Mnozí příslušníci našeho pluku během okupace zakládali, nebo vstupovali do ilegálních organizací, byli partyzány, nebo utekli za hranice. Byli také v SSSR vojáky Svobodovy armády. Také kapitán Pavlík se zapojil v ilegalitě. Byl však brzy zadržen gestapem a popraven. Byla to fašis-tická msta za to, že byl čestný člověk a bránil svou vlast. Také bývalý velitel 8. pěšího pluku, plukovník Mil. Berka, předchůdce plukovníka Eliáše byl nacisty popraven.

Co se s ostatními místeckými "odpůrci" stalo, vím jen velmi málo. Také jsem pomáhal v ilegalitě, ale v roce 1942 jsem byl totálně nasazen na nucené práce v Německu. Ve Steyru a v Linci jsem pomáhal rakouským dělníkům, kteří Hitlera a fašisty nenáviděli a nám Čechům hodně pomáhali.

V roce 1959 u příležitosti 20. výročí odporu 8. pěšího pluku proti okupantům, byly aktivním účastníkům tohoto boje předány pamětní diplomy. Na tomto slavnostním srazu býv. vojáků 8. pěšího pluku jsem nebyl. Co se na tomto shromáždění o kritickém 14. březnu 1939 v Místku hovořilo, není mi známo. Měl jsem od roku 1945 do roku 1975 trvalé bydliště v Českém Těšíně, který byl do roku 1960 okresním městem.

Blíží se pamatné 45. výročí tohoto malého, ale hrdinného boje malé skupiny obyčejných občanů-vojáků, kteří alespoň na chvíli, jen symbolicky ukázali a připomenuli, co měla udělat již v říjnu 1938 celá naše vlast, celé její státní vedení a celá naše armáda.

Moje největší přání ?

Celému světu trvalý mír !

Josef Vantuch
Malý Koloređov 561
Frýdek-Místek

